

KUR'ÂN'DA "KEFÂLET" KAVRAMININ KULLANIMI

Semra KAYA, MEB

berra_nisa-i@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0003-2495-1073

ATIF: Kaya, Semra, Kur'ân'da "Kefâlet" Kavramının Kulla-nımı, Hikmet Yurdu, CİLT: 14, SAYI: 28, 2021/2, ss.262-285

Öz

Kur'ân'da bir kelimenin nüzul döneminde nasıl anlaşıldığını tesbit etmek, Kur'ân'ın doğru anlaşılması bakımından önem arz etmektedir. Hidayet kitabı olarak gönderilen Kur'ân-ı Kerim'i anlamak da kelimelerin indiği dönemde hangi anlamda kullanıldığını bilmek ile doğru orantılıdır. Bu çalışmada, daha önce semantik tahlili yapılmamış olan, "maddî-manevî bakım ve sorumluluğu üstlenmek" manasına gelen "كفالة" kelimesi ve bu kelime ile yakın anlamda kullanılan (Ġarâmet) "غرامة", (teklîf) "تكليف" (tahmîl) "تحميل" ve (Rabb) "رب" kelimelerinin semantik analizi üzerinde durulacaktır. Bunun yanı sıra çalışmaya konu olan kelimelerin Kur'ân'ın indiği dönemde hangi anlamda kullanıldığını doğru tesbit edebilmek için ilk dönem ve sonraki dönem kaynaklardan istifade edilmesi hedeflenmiştir. Çalışmada "كفالة" kelimesi araştırılırken, konu ağırlıklı olarak Hz. Zekeriyya'nın Hz. Meryem'in sorumluluğunu üstlenmesi, eğitmesi, yetiştirmesi bağlamında değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra Hz. Meryem'in yetişmesinde anne (Hanne) ve Hz. Zekeriyya'nın rolü üzerinde de durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kefâlet, Teklîf, Rab, Hz. Zekeriyya, Hz. Meryem

The Use Word Surety (Kefâlet) In Koran**Abstract**

Determination of the meaning of a word in Koran during the period of the verses is important to understand Koran accurately. Understanding the Koran, sent as a path to truth to humankind is directly proportional to understand the current meanings of the words in Koran during the time of revelation. Thus, in the present study, semantic analysis of the previously non-analyzed words, "كفالة", which means "being responsible for material and spiritual care," and "غرامة", with a similar meaning to the previous word, "تكليف" (offer), "تحميل" (imposition), and "رب" (Lord) was

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 29 Mayıs / May 2021

Kabul Tarihi / Accepted: 28 Temmuz / July 2021

Yayın Tarihi / Published: 31 Temmuz / July 2021

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Temmuz-Aralık / December

Cilt / Volume: 14 Sayı / Issue: 28 **Sez. / Pub Date:** Temmuz-Aralık, 2021/2 **Sayfa / Pages:** 262-285 **İntihal / Plagiarism:** Bu makale, intihal.net programıyla tarandıktan sonra, iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

conducted. This is significant for understanding Koran. Furthermore, the study aimed to utilize the initial and recent resources in order to determine the meaning of the words scrutinized in the study at the time of revelation of the Koran. In the study, the analysis of the word “كفالة” was conducted mainly on the topics of taking over the responsibility of Zakariya, his education and training. Furthermore, the roles of the mother (Hanne) and Zakariya, HH in the training of Mary, were also emphasized.

Keywords: Surety (Kefâlet), Offer (Teklîf), Lord (Rab), Zakariya, St. Mary.

GİRİŞ

Kur’ân’ın nüzul amacı, onun doğru bir şekilde anlaşılacak şekilde hayata rehber olmasıdır. Bunun için Kur’ân’da kullanılan kelimelerin nâzil olduğu dönemde hangi manada kullanıldığı ve bu kelimelerin Kur’ân metni bağlamında nasıl anlaşılması gerektiği, Kur’ân’ı anlamının en temel yöntemidir. Bunu tesbit etmek; o kelimenin semantik tahlilinin yapılması ile mümkündür. Bu sebeple çalışmanın temel konusu “كفالة” kelimesidir.

Çalışmada “كفالة” ile yakın manada kullanılan “غرامة”, “تكليف”, “تحميل” ve “رب” kelimelerinin de semantiğine yer verilecektir. Belirtilen kelimelerin anlamları ile Kur’ân’daki kullanımı arasında bağlantı kurulacaktır. Bununla birlikte âyetler ışığında Zekeriyâ (a.s)’ın Hz. Meryem’in bakım ve sorumluluğunu üstlenmesi değerlendirilecektir. “تكليف” ve “تحميل” kelimelerinin Kur’ân’daki anlamlarına yer verilmeyişin sebebi, bu kelimelerin Kur’ân’da geçtiği bütün âyetlerde aslî manada kullanılmış olmasıdır. Ayrıca çalışmada “كفالة” kelimesinin hadis, fıkıh ilimlerindeki ve Türkçedeki kullanımına da genel hatlarıyla yer verilecektir.

1. “كفالة” Kelimesinin Ve Yakın Anımlı Kelimelerin Kavramsal Anlam Alanı

Çalışmanın bu bölümünde önce; “كفالة” kelimesi ve bu kelime ile yakın anlamda kullanılan “غرامة”, “تكليف”, “تحميل”, “رب” kelimelerinin semantik analizi yapılacaktır. Çalışmanın devamında “كفالة” kelimesinin hadis ve fıkıh ilmindeki kullanımına da yer verilecektir. Bunların yanı sıra “كفالة” kelimesinin türevlerinden olan ve Türkçede kullanılan “كفيل” kelimesinin Kur’ân’da geçen “كفالة” kelimesi ile anlam bütünlüğüne değinilecektir.

1.1. “كفالة” Kelimesi

“كفالة” kelimesi, كَفَّلَ - كَفَّلًا يَكْفُلُ - كَفَالَةٌ kelimesi, كَفَّلَ fiilinden türetilmiştir.¹ Bu fiil; korumak, muhafaza etmek anlamına gelmektedir. Bir şeyin arkası anlamında “الكَفْل”²; devenin üzerine atılan örtü anlamında “الكِفْل البعير”³; ‘deveyi giydirdim’ anlamında “اكتفلت البعير”³; süvariye arkadan koruyan şey anlamında “الكِفْل”³; devenin üstünde duramayan kimseye de, ko-

¹ Ferâhîdi, Ebu Abdurrahman Halîl b. Ahmed, “Kfîl” *Kitâbu’l-Ayn*, (Beirut- Lübnân: Dâru’l Kütübü’l İlmiyye, 1434), 3:276; Ezdî, Ebî Bekr Muhammed b. el-Hasan b. Dureydî, “Kfîl” *Cemheratu’l Luğa*, (Beirut- Lübnân: Dâru’l Kütübü’l İlmiyye, 2005), 2:351.

² Ferâhîdi, “Kfîl”, 3:276; Ezdî, “Kfîl”, 3:351.

³ Ezherî, Ebî Mansûr b. Muhammed b. Ahmed, “Kfîl”, *Mu’cemu Tehzîbi Luğa*, Thk. Zeki Kâsım, (Beirut: Dâru’l Ma’rife, 2001) 4:3166; Cevherî, Ebu Nasr İsmail b. Hammad, “Kfîl”, *es-Sihâh*, (Beirut- Lübnan: Dâru’l-İhyâu’t- Turâsu’l Arabî, h. 1419/m. 1999) 4:1473.

runmaya muhtaç anlamında "رجل كفل"; ifadeleri kullanılmaktadır.⁴ Bununla birlikte, "الكفل" kelimesi korunmaya muhtaç, zayıf; ölüm ya da yaralanmaktan korunmak için savaştan geri durmak ve savaştan kaçmak anlamlarını da ihtiva etmektedir.⁵⁶

"كفالة" kelimesinin kefil olmak, bakmak, sorumluluğunu üstlenmek كَفَّلَ -أَكْفَلَ şeklinde müteaddî kalıbıyla da kullanımı mevcuttur.⁷ Bu mana çerçevesinde; 'Şöyle bir şeye kefil oldum.' " تكفلتُ بكذا "8 'Bir adama kefil oldum', "كفلتُ برجل"9; 'borcu sebebiyle mala kefil oldum' manasında "كفلت عنه بالمال لغريم" ifadeleri kullanılır.¹⁰ "كفالة" kelimesinin pay, nasib, hisse gibi anlamları da bulunmaktadır.¹¹

Bu fiilin ismi fail formunda olan "كافل" 'kefil olan, garantiye alan, sorumluluğunu üstlenen' manasında olan "ضامن" ile yakın manada kullanılmaktadır.¹² Bunun yanı sıra "كافل" kelimesinin daha çok şahısların sorumluluğunu, bakımını ve eğitimini üstlenmek manasında şahıslarla ilgili durumlarda kullanılırken; "ضامن" kelimesinin ise malî konularda sorumluluğu üstlenmek manasında kullanılmaktadır.¹³

1.2. "كفالة" KELİMESİ İLE YAKIN ANLAMLI KELİMELELER

Çalışmanın bu bölümünde "كفالة" kelimesi ile yakın anlamda kullanılan "غرامة" "تكليف", "تحميل" ve "رب" kelimelerinin semantik analizi ve Kur'ân'daki kullanımlarına yer verilecektir.

1.2.1. "غرامة" Kelimesi

"غرامة" kelimesi, "كفالة" kelimesi ile anlam yakınlığı bulunan kelimelerdendir. "غرامة" kelimesi Kur'ân'da, borçlunun sorumluluğu üstlenmesi ve bu konuda kefil olunması itibarıyla "كفالة" kelimesi ile anlam bağlantısı mevcuttur.

⁴ Ferâhîdî, "Kfl" 3:276; İbn-i Fâris, Ebî'l Hüseyin Ahmed b. Fâris b. Zekeriyya, "Kfl" *Mu'cem Mekâyisi'l Lûğâ*, Thk, Abdullah Muhammed Hârûn, (Beyrut: Dâru'l Cîl: 1991) 2:945; İbn Manzûr, Cemâluddîn Muhammed İbn Mükerrrem, "Kfl", *Lisânu'l-Arab*, (Beyrut: Müessesetu'l-E'lemî li'l-Matbûât, 2005), 4:3470.

⁵ Ferâhîdî, "Kfl", 3:276; Ezdî, "Kfl", 2:351; Feyruzâbâdî, Mecdûddîn Muhammed b. Yakûb, "Kfl", *Kâmûsu'l Muhît*, 4. Baskı, thk. Muhammed Naîm Arûsus, (Beyrut: Mektebetu'r-Risâlete, 1994), 1361; ez-Zebidî, Muhammed, Murtaza, "Kfl" *Tâcu'l -Arûs*, thk. Nizâm Muhammed Sâlih Ya'kûbî, (Beyrut: Dâru'l Fikir, ty. 15:658.

⁷ Ezdî, "Kfl", 2:351; Sicistani, Muhammed b. Uzayz Ebu Bekr, "Kfl", *Tefsîru Ğarîbi'l Kur'ân*, thk. Abdurrahman Umeyrate, (Kâhira: Ahbâru'l Yevmi, ty.), 330; Ezherî, "Kfl", *Mu'cemu Tehzîbi Luĝa*, 4:3166; Feyruzâbâdî, "Kfl", 1361; Cevherî, *Sihâh*, IV/ 1473, Ahmed Âyid, Ahmed Muhtar Ömer vd. "Kfl", 1047; İbn Manzûr, "Kfl", 4:3470;

⁸ Raĝîb el-İsfâhânî, *Müfredât Kur'an Kavramları Sözlüğü*, çev. Yusuf Türker, (İstanbul: Pınar Yayınları, 2012), 1289.

⁹ Feyruzâbâdî, "Kfl", 362.

¹⁰ Cevherî, "Kfl" 4: 1473; İbn Manzûr, "Kfl", 4: 3470; Halebî, Ahmed b. Yusuf b. Abdurrahman, "Kfl", *Umdetu'l Huffaz*, thk. Muhammed Yâsil Uyûnu's-Sûr, (Beyrut-Lübân: Dâru'l Kutubu'l İlmiyye, h.1417/1996), 1: 413; Zebidî, "Kfl", 15: 658.

¹¹ Ezdî, "Kfl", 2:351; Ezherî, "Kfl", 4:3166; Ahmed Âyid, Ahmed Muhtar Ömer vd, "Kfl", *Mu'cemu'l Arabiyi'l Esasî*, 1048; İsfâhânî, *Müfredât Kur'an Kavramları Sözlüğü* 1290.

¹² Cevherî, "Kfl", 4:1474.

¹³ Apaydın, H. Yunus "Kefâlet", *DİA*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 2002), 25: 168.

غَرَامَةٌ - غَرَمًا - يَغْرَمُ - غَرِمَ - غَرَمًا şeklinde kullanılmaktadır. Lügat anlamı olarak; "ticarete din veya dünyalık bir hususta hüsrana uğramak, helak olmak, sürekli azap, " manalarına gelmektedir.

Arapçada "غَرَامَةٌ" kelimesi ile ilgili şu kullanımlar mevcuttur. Bir şeye tutkun olmak, insanın başına gelen sıkıntı, güçlük ve musîbete "الغرام" kadına tutuldu, aşık oldu anlamında "هو مُغْرَمٌ بالنساء"; borçlu, borç isteyen kimseye "غارم"; borç sahipleri anlamında "الغرماء"; borç anlamında "مَغْرَمًا"; ifadeleri kullanılmaktadır.¹⁴

Netice itibariyle "غَرَامَةٌ" kelimesinin aslî manası; insanı sıkıntıya, zorluğa düşmesi helâk olması, zarar uğramasıdır. "غَرَامَةٌ" kelimesinin Kur'ân'daki anlam alanı bu aslî mana bağlamında şekillenmektedir. Çalışmanın ilerleyen sayfalarında bu kelimenin Kur'ân'daki kullanımına yer verilecektir.

1.2.2. "تكليف" Kelimesi satır girinti

"تكليف" kelimesi, "كفالة" kelimesiyle yakın anlamda kullanılan kelimeler arasındadır. "تكليف" kelimesi, içindeki zorluk ve sıkıntıyla beraber bir şeye düşkün, tutkun ve bağlı olmak anlamında olan "كلف يكلف كلفا" fiilinden türemiş bir kelimedir.¹⁵ "تكليف" kelimesi, "كلف" fiilinin müteaddî kalıbıdır. Yüzün lekeli ve çilli olması da bu kelimenin kök anlamı dâhilindedir. Bu sebeple yüzdeki çillerin yüze yapışması ve yüzde çıkmaması nedeniyle "yüzdeki çiller" anlamında "الكلف في الوجه"; bir kimsenin bir şeye tutkun, düşkün ve bağımlı hale gelmesi anlamında "كلف فلان بكذا"; bu işe bağlı, tutkun oldum anlamında "كفلت هذا الأمر" ifadeleri kullanılır.¹⁶

Kişinin yaptığı şey hususunda zorluk ve zahmete rağmen o şeye tutkun ve düşkün olması veya emrolunduğu şey hususunda zahmete ve zorluğa düşmesi, zahmete girmesi anlamlarının yanı sıra görevlendirmek, buyurmak anlamlarına da gelen تكليف fiili de "كلفت" fiilinin müteaddî kalıbıdır.¹⁷ Bu müteaddî kalıb, "كفالة" kelimesi ile yakın anlamda kullanılmaktadır. Sorumlu olduğu şey hususunda sıkıntı ve zorluğa düşmek anlamında "تكلف الشيء"; 'kardeşleri için zorluğa düşüyor' anlamında "لإخوانه الكلف"; bir şeye düşkün olmak anlamında "المكلف بالشيء" ifadeleri kullanılmaktadır.¹⁸

"تكليف" kelimesi, "كلفت" kelimesiyle "لا يُكَلِّفُ اللهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا" "Allah, bir kimseyi ancak gücünün yettiği şeyle yükümlü kılar."¹⁹ Burada "كلفت" kişiyi sıkıntıya düşürecek, gücünün üstündeki durum anlamında kullanılmıştır.²⁰ Bu âyet Allah'ın bir kimseye gücünün yetmeyeceği bir fiille

¹⁴ Zebidî, "Kfl", 17:347; Cevherî, "Kfl", 4:1617; Çanga, Mahmud, Kur'an-ı Kerim Lügati, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2006), 360.

¹⁵ Ferâhîdî, "Kfl", 4:44;Ezdî, "Kfl", 2:351; Rıza, Ahmed, "Kfl", *Mu'cemu Metni'l Luğa*, (Beyrut: Dâru Mektebetu'l Hayât, 1960), 5:94.

¹⁶ Ferâhîdî, "Kfl", 4:44;Ezdî, "Kfl", 2:351; Isfehânî, *Müfredât Kur'an Kavramları Sözlüğü*, 1297.

¹⁷ Ezdî, "Kfl", 2:351; Rıza, Ahmed, "Kfl", 5:94; Zebidî, "Kfl", 2:465.

¹⁸ Ferâhîdî, "Kfl", 4:44;Ezdî, "Kfl", 2:351; Isfehânî, *Müfredât Kur'an Kavramları Sözlüğü*, 1297; Rıza, Ahmed, "Kfl", 5:94.

¹⁹ Bakara 2/286

²⁰ Taberî, Ebî Ca'fer Muhammed b. Cerir, *Tefsîru't-Taberî, Câmiu'l Beyân An Te'vili Âyi'l Kur'ân*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, (Kahire: Hicr Yay. 1422), 5:145; el-Kasimî, Muhammed Cemaluddin b. Muhammed, *Mehasinu't -Te'vîl*, (Beyrut- Lübnan: Dâru'l Kutubu'l İlmiyye, h.1418),1:545

sorumlu tutulmayacağı bildirilmektedir.²¹ "تَكْلِيفٌ" kelimesinin Kur'ân'da aynı anlamda kullanıldığı yer; A'râf suresinde yer alan; وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا أُولَئِكَ إِيمَانٌ وَعَدْلٌ وَهُم فِيهَا خَالِدُونَ "İman edip sâlih ameller işleyenlere gelince -ki biz kişiye ancak gücünün yettiğini yükleriz- işte onlar cennetliklerdir. Onlar orada ebedî kalıcıdır- lar."²² şeklindeki âyetidir.

"تَكْلِيفٌ" kelimesi Kur'ân'da yedi âyette geçmektedir.²³ Yukarıda âyetlerden iki tanesine yer verilmiştir. "تَكْلِيفٌ" kelimesinin Kur'ân'da diğer âyetlerde de zorluk ve sıkıntı verecek bir şeyi yüklenmek manalarında kullanılmıştır.²⁴ Çalışmanın kapsamı dikkate alınması sebebiyle Kur'ân'da "تَكْلِيفٌ" kelimesinin geçtiği âyetler ayrı ayrı tahlil edilmiştir.

1.2.3. "حملان" Kelimesi satır girinti

"حملان" kelimesi, يحمل - حمل - يحمل - حملان kelimesi, yüklemek, taşımak anlamlarına gelmektedir. Dışta taşınan ağırlıklar ve yükler için "جَمَلٌ"; içte taşınan ağırlıklar ve yükler için ise "حَمْلٌ" kelimeleri kullanılmaktadır. Kadın karnında çocuk taşıdığı için "حَامِلَةٌ"; Bir yaşındaki kuzu taşıdığı için "حَمَلٌ"; üzerine yük konan hayvana ve yüklenen yüklere "حَمُولَةٌ"; yüklenen veya taşınan şeye "مَحْمُولَةٌ"; su taşıdığı için buluta; bir kimsenin borcunu veya sorumluluğunu sahiplenip kişiyle birlikte borcu veya sorumluluğu taşıdığı için kefil için de "حَمِيلٌ"; ifadeleri kullanılmaktadır.²⁵

"حمل" kelimesinin Kur'ân'da kullanımı mevcuttur. "حمل" kelimesinin Kur'ân'da geçtiği tüm âyetlerde yüklemek, taşımak²⁶ anlamında kullanılmaktadır. Çalışmanın sınırı dolayısıyla sadece "حملان" kelimesinin geçtiği birkaç âyete yer verilmekle yetinilecektir. "حمل" kelimesi Kur'ân'da "وَأَمْرًا تُهَمُّهُ حَمَلَةُ الْحَطَبِ" "...karısı da, odun hamalı olarak"²⁷ şeklinde geçmektedir. Âyette "حَمَلَةُ" kelimesi, laf getirip götüren, laf taşıyan anlamındadır.²⁸ "حَمَلَةُ الْحَطَبِ", ifadesi ile odunun ateşe atıldığında alevi yükseltmesi ve laf taşıyan kimsenin de kişiler arasında fitne ve fesat ateşine sebep olması bakımında kinaye yapılmıştır.²⁹

"حملان" kelimesinin kullanıldığı bir diğer bir âyet ise şudur: وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ وَإِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا Biz, insana anne babasına iyi davranmayı emrettik. Annesi onu ne zahmetle karnında taşıdı ve ne zahmetle doğurdu! Onun (anne karnında) taşınması ve süttten kesilme süresi (toplam olarak) otuz aydır.³⁰ Âyet, annenin hamilelik sürecinin zor ve meşakkatli olması dolayısıyla çocuğun annesine iyilikte bu-

²¹ Isfehânî, *Müfredât Kur'an Kavramları Sözlüğü*, 1297.

²² A'râf 7/42.

²³ Bkz Nisâ 4/84; En'âm 6/152; Mu'minûn 23/62; Sâd 38/86; Talak 65/7.

²⁴ Isfehânî, *Müfredât Kur'an Kavramları Sözlüğü*, 1297.

²⁵ Ferâhîdî, "Hml" 1:359; Ezdî, "Hml", 1:665; Ezherî, "Hml" 1:925; Cevherî, "Hml" 1: 1373; İbn-i Fâris, "Hml" 1:945; İbn Manzûr, "Hml" 1:945.

²⁶ Isfehânî, *Müfredât Kur'an Kavramları Sözlüğü*, 437.

²⁷ Tebbet 111/4

²⁸ Cevherî, "Hml", 1:1374; İbn-i Fâris, "Hml", 1:946; Isfehânî, Râğıb, *Müfredât Kur'an Kavramları Sözlüğü*, 438; İbnu'l Hâim, Ebu'l Abbas Şihabuddîn, Ahmet b. Muhammed b. İmâd, *Et-Tibyânu Tefsîri Çarîbi'l Kur'ân*, thk. Dâhî Abdi'l Bâkî Muhammed, (Beyrut: Dâru'l Arabî'l İslâm, thz.), 354.

²⁹ Isfehânî, *Müfredât Kur'an Kavramları Sözlüğü* 437; İbnu'l Hâim, *Tibyânu Tefsîri Çarîbi'l Kur'ân*, 354.

³⁰ Talak 65/4.

lunmasını ve çocuğun sütten kesilmesinin azamî süresini konu etmektedir. Âyette geçen "حَمْلَةٌ" ve "حَمْلُهُ" kelimeleri ise taşımak, yüklenmek anlamında kullanılmıştır.³¹ Kadın gebe kaldı' anlamında "حملت المرأة" ifadesi kullanılmaktadır.³²

1.2.4 "رب" Kelimesi

"رَبًّا" kelimesi; "كفالة" kelimesiyle anlam bağlantısı bulunan kelimeler arasındadır. Bu kelime; رَبُّ رَبًّا fiilinin mastarıdır. ³³Bu fiil; bir şeyi düzeltmek, sahip olmak, ıslah etmek, bir şeyi, olgunluk seviyesine gelene kadar yetiştirmek, büyütme, eğitmek anlamlarına gelmektedir.³⁴Çoğulu "ربوب" ve "ارباب" şeklindedir. ³⁵"الرب" Mâlik, efendi, yöneten, yaratan anlamlarına gelir.³⁶Bununla birlikte kendisini ilmî konuda yetiştiren kimse için de "رباني";³⁷Bir kavme, topluluğa üstün oldum, onlara efendi oldum anlamında "ربيت القوم" ifadeleri kullanılmaktadır..³⁸

Arapçada "رب" kelimesinin sahip olmak anlamında kullanımı ile ilgili;³⁹ ev sahibi "رب الدار"; at sahibi "رب الفرس"; ev kadını anlamında; "ربة البيت" ifadeleri kullanılmaktadır.⁴⁰ Yetiştirmek, büyütme, eğitmek anlamında kullanımı ile ilgili; üvey baba anlamında "راب"; üvey anne anlamında "رابة"; çocuğa ise büyütülmüş, yetiştirilmiş anlamında "ربيبة ve ربيب"; bakıcı anlamında "ربيبة".;bitkiyi besleyip büyüttüğü ve yetiştirdiği için bulutlar anlamında "الرباب"; bulut besleyip büyütme, yetiştirme özelliğine sahip hale geldi anlamında "السحابة اربت"; ifadeleri kullanılmaktadır.⁴¹

"رب" kelimesi; Kur'ân-ı Kerîm'de 62 yerde Allah'a doğrudan nisbet edilmektedir. Bunun dışında beş yerde "hükümdar" mânasında Hz. Yûsuf dönemindeki Mısır kralı için kullanılmıştır. ⁴²Rabbin çoğulu olan erbâb da birden fazla rab edinmenin eleştirisi çerçevesinde dört âyette yer almıştır. ⁴³Başta Hz. Mûsâ olmak üzere geçmiş peygamberlerin bağlıları için kullanılan ribbiyyûn, rabbâniyyûn (Rabbe bağlı olup ilmi ve ameli yetkin derecede bulunanlar dört âyette geçmektedir.⁴⁴⁴⁵

Çalışmanın sınırı sebebiyle Kur'ân'da "رب" kelimesinin kullanımı ile ilgili ayetlerden bir kaç örnek verilecektir. Kur'ân'da "الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ" "Hamd Âlemlerin Rabbi'nedir" ⁴⁶âye-

³¹ Cevherî, "Hml" 1:1374; İbn-i Fâris, "Hml", 1:947.

³² İsfahânî, *Müfredât Kur'an Kavramları Sözlüğü*, 439.

³³ Ferâhîdî, "Hml"; 2:233; Ezherî, "Hml", 2:1336; Cevherî, "Hml", 2:118; Rıza, Ahmed, "Hml", 2:525.

³⁴ İsfahânî, *Müfredât Kur'an Kavramları Sözlüğü*, 587.

³⁵ Ezherî, "Hml", 2:1336; Cevherî, "Hml", 2:118; İbn Manzûr, "Hml", 2:1420; Zebidî, "Hml", 2:4.

³⁶ İbn-i Fâris, "Hml", 2:380; İsfahânî, *Müfredât Kur'an Kavramları Sözlüğü* 587; İbn Manzûr, "Hml", 2:1420; Ezherî, "Hml", 2:1336; Cevherî, "Hml", 2:118.

³⁷ Ezherî, "Hml", 1337; Cevherî, "Hml", 2:118; İsfahânî, *Müfredât Kur'an Kavramları Sözlüğü* 588.

³⁸ İbn Manzûr, "Hml", 2:1421.

³⁹ İsfahânî, *Müfredât Kur'an Kavramları Sözlüğü*, 591; İbn Manzûr, "Hml", 2: 1420; Zebidî, "Hml", 2:5.

⁴⁰ İsfahânî, *Müfredât Kur'an Kavramları Sözlüğü* 591; İbn Manzûr, "Hml", 2:1421.

⁴¹ İsfahânî, Râğîb, *Müfredât Kur'an Kavramları Sözlüğü*, 591; İbn Manzûr, "Hml", 2:1420; İbn-i Fâris, "Hml", 2:382; Rıza, Ahmed, "Hml", 2:525.

⁴² Bkz. Yûsuf 12/23, 41, 42, 50

⁴³ Âl-i İmrân 3/64; 80; Tevbe 9/31; Yûsuf 12/39.

⁴⁴ Topaloğlu, Bekir, "Rab", DİA, (İstanbul: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007), 34:373

⁴⁵ Âl-i İmrân 3/79, 146; Mâide/44, 63.

⁴⁶ .Fâtiha 1/2.

tinde "رب" kelimesi; "sahip, malik, yöneten, koruyan, terbiye eden"⁴⁷ anlamında kullanılmıştır. Yusuf suresinde geçen; اذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ "Efendinin yanında beni an." قَالَ ارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ "Efendine dön dedi"⁴⁸ "رب" kelimesi; Allah dışında bir insana izafe edilmiştir ve "efendi"⁵⁰ anlamında kullanılmıştır.

Yapılan semantik analiz neticesinde aslı mana itibariyle korumak, muhafaza etmek anlamında kullanılan "كفالة" kelimesinin şu manaları ihtiva ettiği neticesine varılmıştır: Bu kelime, daha çok şahıslarla ilgilidir. Dolayısıyla bu kelime sadece bir mala, eşyaya ya da borca kefil olmak, bu konuda sorumluluk üstlenmek manasını kapsamaktadır. Zira bu kelime bir kimsenin hem maddî hem de manevî sorumluluğu üstlenmesi şeklinde her iki manayı da ihtiva etmektedir.

"عَرَامَةٌ" kelimesi helak olmak, kayba uğramak kök manası çerçevesinde maddî anlamda bir mala, borca ya da eşyaya kefil olmak, sorumluluğu üstlenmek manalarını da kullanılmaktadır. "عَرَامَةٌ" kelimesinin sorumluluğu üstlenmek bağlamında değerlendirildiğinde, bu kelime "كفالة" kelimesinin korumanın ve sorumluluk üstlenmenin maddî yönünü kapsamaktadırlar. Bu sebeple "كفالة" kelimesi anlam bakımından "عَرَامَةٌ" kelimesinden daha kapsamlıdır. Dolayısıyla "عَرَامَةٌ" kelimesi malî anlamda kefil olmak, sorumluluğu üstlenmek manasına gelen "ضَمَانٌ" ile de yakın manada kullanılmaktadır.⁵¹

"تَكْلِيفٌ" kelimesi ile "كفالة" kelimesi ile ortak anlam alanı, bir şey hususunda sorumluluğun üstlenilmiş olmasıdır. Fakat "تَكْلِيفٌ" kelimesinde üstlenilen iş hususunda zorluk ve sıkıntıya düşmek manası mevcuttur. "كفالة" kelimesinde böyle bir anlam mevcut değildir.

"حَمْلَانٌ" kelimesi, "كفالة" kelimesiyle yüklenmek, üstlenmek anlamı içermesi bakımında yakın anlamda kullanılmaktadırlar. Fakat "حَمْلَانٌ" kelimesinde hem somut hem de soyut bir ağırlık, yük anlamlarını kapsarken; "كفالة" kelimesinde aslı mana daha çok manevî sorumluluk almak, yük taşımak ve korumak manalarını kapsamaktadır. Bunun yanı sıra zor, meşakkatli bir şeyi yüklenmek manasında "تَحْمَلٌ" şeklinde mütaddî kullanımı ile "تَكْلِيفٌ" kelimesi arasında anlam birliği mevcuttur. Zira her iki kelime üstlenilen şey hususunda zorlanmak, sıkıntıya düşmek manasını içermektedir.⁵²

"رب" kelimesi; "كفالة" kelimesi ile; sorumluluk üstlenmek, bakmak, anlamlarında kullanılması bakımında anlam birliği taşımaktadır "رب" kelimesi; Allah için kullanılırsa Allah'ın yarattıklarını koruması, sorumluluklarını üstlenmesi ve onları koruyup yönetmesi anlamlarını taşımaktadır. Bu yönüyle "رب" kelimesi Hz. Zekeriyâ'nın. Hz. Mer-yem'in kefâlet etmesi bakımında aynı anlama gelmektedir. Zira Hz. Zekeriyâ Hz. Mer-yem'in bakım ve sorumlulukları hususunda kefil olmuştur.

⁴⁷ Isfehânî, *Müfredât Kur'an Kavramları Sözlüğü*, 591; İbn Manzûr, "Hml", 2:1420.

⁴⁸ Yusuf 12/42.

⁴⁹ Yusuf 12/50

⁵⁰ Isfehânî, *Müfredât Kur'an Kavramları Sözlüğü*, 591.

⁵¹ Cevherî, "Hml" 1:1374; Cevherî, "Kfl", 4:1474.

⁵² Isfehânî, *Müfredât Kur'an Kavramları Sözlüğü*, 441.

2. “كفالة” Kelimesinin Anlamı

Bir kelimenin Kur’ân’da hangi manada ve hangi bağlamda kullanıldığını doğru tesbit etmek, Kur’ân’ı anlamının temel esasıdır. Bunu gerçekleştirmek için kelimenin semantik tahlilini yapmak ve kelimeyi Kur’ân bağlamı içerisinde değerlendirmek gerekmektedir. Bu bölümde “كفالة” kelimesinin hadîs, ve fıkhıta hangi manada kullanıldığına da yer verilecektir.

2.1. “كفالة” Kelimesinin Kur’ân Bağlamında Anlam Alanı

“كفالة” kelimesi Kur’ân’ı Kerim’de türevleriyle beraber on yerde geçmektedir.⁵³ Sorumluluk üstlenmek, merhamet ve şefkat göstermek, pay, hisse, isim, kefil ve şahit olmak, sahip olmak, katmak⁵⁴ gibi anlamlarına gelmektedir.

2.1.1. “Sorumluluk Üstlenmek” Anlamında “كفالة” Kelimesi

Kur’ân’ı Kerim’de “كفالة” kelimesi, Âl-i İmrân suresinin 35, Kasas suresinin 12. ve Tâhâ Suresinin ise 40. âyetlerinde maddî ve manevi sorumluluğunu üstlenmek,⁵⁵ eğitmek, yetiştirmek ve terbiye etmek⁵⁶ manalarında kullanılmıştır.

Hiz. Meryem kıssası, Kur’ân’da bildirilen kıssalar arasındadır. Allah Teâlâ, Hiz. Peygamberin peygamberlik iddiasının doğruluğunu teyidi maksadıyla Hiz. Peygambere bu tarihî vâkıyı bildirmiştir. Bu konu Kur’ân’da şöyle geçmektedir. “(Ey Muhammed!) Bunlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerindedir. Meryem’i kim himayesine alıp koruyacak diye kalemlerini (kura için) atarlarken sen yanlarında değildin. (Bu konuda) tartışırken de yanlarında değildin.”⁵⁷Bu âyet, Hiz. Meryem’in adanışı, Hiz. Meryem’in bakımını kimin üstleneceği konusunda kuraların atılması, Hiz. İsa’nın doğumu gibi Hiz. Peygamberden önce vuku bulan tarihî vâkıalara Hiz. Peygamber’in şahit olmadığını, tüm bunları Allah’ın vahiy ile Hiz. Peygambere haber verdiğini bildirmektedir.

İmrân’ın karısı, uzun bir kısırlık döneminin ardından yaşlılık çağında bir çocuğunun olacağı müjdesini alınca doğacak çocuğunu Rabb’in hizmetine adanmıştır. Buna göre İmrân ve karısı yaşlıdır ve çocukları olmamıştır. Allah O’na çocuk ihsan ederse; onu Allah’a (muharraran) hür bir şekilde dünya işleriyle meşgul olmamak, evlenmek, sadece ahiretle meşgul olmak ve sadece Allah’a ibadet etmek şeklinde adayacağına dair yemin etmiştir. Bu va’d onun erkek çocuk beklediğini göstermektedir, zira o dönemde Yahudî şeriatına göre mâbede erkek çocuklar adanmaktadır.⁵⁸

⁵³ Abdulbâki, Muhammed Fuad, *Mu’cemu’l-Müfrehes*, (Kahire: Dâru’l Hadîs, 1407/ 1986), s.73.

⁵⁴ Sicistânî, *Çarîbi’l Kur’ân*, 44; Rağıb el-İsfâhânî, *Müfredât Kur’an Kelimeleri Sözlüğü*, 1085; İbnu’l Hâim, *Tibyânu Tefsîri Çarîbi’l Kur’ân*, 141,121, 255,232, 313; Okuyan, Mehmet, *Çok Anlamlılık Bağlamında Kur’ân Sözlüğü* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2015), 726; Bayraklı, Bayraktar, “ *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’ân Tefsîri*”, (İstanbul: Bayraklı Yayınları, 2002), 879.

⁵⁵ Sicistânî, *Çarîbi’l Kur’ân*, 44; İbnu’l Hâim, *Tibyânu Tefsîri Çarîbi’l Kur’ân*, 121.

⁵⁶ Zemahşerî, Ebu’l Kâsım Cârullah Mahmud b. Ahmed, *El-Keşşaf ‘an Hakâik-i Çavâidi’t-Tenzîl ve Uyûni’l Ekâvî’l-fi Vucûhi’t-Te’vîl*, (Riyâd: Mektebetu’l Ubeykan, 1988), 1: 56.

⁵⁷ Âl-i İmrân 3/ 44.

⁵⁸ Taberî, *Tefsîru’t-Taberî, Câmiu’l Beyân An Te’vili Âyi’l Kur’ân*, 250; Harman, Ömer Faruk, “ Meryem ”, 29: 240.

Allah, İmran'ın karısına (Hanne) duasının karşılığı olarak kız çocuğu ihsan etmiştir. İmran'ın karısı doğan çocuğuna Meryem adını vermiştir. İmran'ın karısı adağını hatırlamıştır ve doğan çocuğunu mabede (Beytü'l Makdis'e) adamıştır. Bu, Kur'ân'da: "Hani, İmran'ın karısı, "Rabbim! Karnımdaki çocuğu sırf sana hizmet etmek üzere adadım. Benden kabul et. Şüphesiz sen hakkıyla işitensin, hakkıyla bilensin" demişti. Onu doğurunca, "Rabbim!" dedi, "Onu kız doğurdum. Oysa Allah, onun ne doğurduğunu daha iyi bilir. Erkek, kız gibi değildir. Ona Meryem adını verdim. Onu ve soyunu kovulmuş şeytandan senin korumana bırakıyorum Âl-i İmrân 3/35,36) âyetleriyle anlatılmaktadır.

İmran'ın karısının (Hanne) ve baba İmran'ın (Yoakim) doğacak olan çocuklarını azat edilmiş bir şekilde Allah'a adamasındaki birinci önemli husus; çocuklarının sadece Allah'a kul olmasını, Allah'ın istediği şekilde yetişmesini ve eğitilmesini istemeleridir.⁵⁹ Diğer önemli konu ise İmran'ın ve karısının çocukları konusunda dünyevî bir beklentilerinin olmamasıdır. ⁶⁰Bu da çocuğun gerçek sahibinin Allah olduğu, nimete mukabil şükürün nasıl olması gerektiği bakımında önemlidir.

İmran'ın karısının "Onu ve soyunu kovulmuş şeytandan senin korumana bırakıyorum." ⁶¹şeklindeki duası, "(muharraran)" hür bir şekilde Allah'a adayarak fiilî dualarını gerçekleştirmiş olmalarını göstermektedir. İmran'ın karısı çocuğunu Allah'ın kefil olacağı bir eğitimcinin terbiyesine vermiş olması da bu fiilî duanın tezahürüdür.

Hiz. Meryem doğduktan sonra ise mabette Hiz. Meryem'in sorumluluğunu üstlenme konusunda ihtilaflar başlamış, Hiz. Zekeriyâ; Hiz. Meryem'in teyzesinin eşi olması dolayısıyla kendisinin Hiz. Meryem'in sorumluluğunu üstlenmesi hususunda daha hak sahibi olduğunu ifade etse de ihtilafların artması üzerine kur'a çekilmiştir. Kur'adan Hiz. Zekeriyâ'nın ismi çıkmıştır. Bunun neticesinde Hiz. Meryem, Hiz. Zekeriyâ'nın himayesine verilmiştir.⁶² Bu tarihi vâkıa Kur'ân'da şu şekilde anlatılmaktadır.

فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّى لَكِ هَذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ

"Bunun üzerine Rabbi onu güzel bir şekilde kabul buyurdu ve onu güzel bir şekilde yetiştirdi. Zekeriyâ'yı da onun bakımıyla görevlendirdi. Zekeriyâ, onun bulunduğu bölmeye her girişinde yanında bir yiyecek bulurdu. "Meryem! Bu sana nereden geldi?" derdi. O da "Bu, Allah katından" diye cevap verirdi. Zira Allah, dilediğine hesapsız rızık verir." ⁶³

İmrân'ın karısı, Hiz. Meryem'i ve soyunu Allah'a havale etmiştir. Allah ise onun adağını razı olacağı şekilde kabul etmiştir. Zira Allah'ın Hiz. Meryem'i güzel bir şekilde

⁵⁹ Zemahşerî, *Keşşaf 'an Hakâik-i Çavâidi't-Tenzîl ve Uyûni'l Ekâvî'l-fi Vucûhi't- Te'vîl*, 1:55; Râzî, Fahreddîn, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer, *Tefsîru'l-Kebîr-Mefâtihu'l Gayb*, (yrs: 1401), 7:33.

⁶⁰ Kasapoğlu, Abdurrahman, "Kur'ân'a Göre Çocuklar Arasında Cinsiyet Ayrımcılığı" *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10/1,2005, 90.

⁶¹ Âl-i İmrân 3/36.

⁶² Mukatîl b. Süleyman, *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman*, thk. Ahmed Ferîd, (Beyrut,-Lübnan: Dâru'l Kutubu'l İlmiyye,1424/2003), 1:166; Taberî, *Tefsîru't-Taberî, Câmiu'l Beyân 'an Te'vili Âyi'l Kur'ân*, 1:250; Zemahşerî, *Keşşaf 'an Hakâik-i Çavâidi't -Tenzîl ve Uyûni'l Ekâvî'l-fi Vucûhi't- Te'vîl*, 1:55; Beğavî, *Tefsîru'l-Beğâvî Meâlimu't-Tenzîl*, 2:32; Râzî, *Tefsîru'l-Kebîr-Mefâtihu'l Gayb*,7:31;

⁶³Âl-i İmrân 3/37.

kabul etmesi ve O'nu tüm şeytanî vesveselerden koruyarak bitki gibi yetiştirmesi, Hz. Meryem'in duasını kabul ettiğini göstermektedir.⁶⁴

Âyette adağın kabul edilme vasfını ifade eden " وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا " Hz. Meryem'in hem maddî hem manevî yetiştirmedeki, bakım ve terbiyedeki önemi ve özene delâlet etmektedir.⁶⁵ Bu, Hz. Zekeriyâ'nın Hz. Meryem'in öğretmenliğindeki hassasiyeti ve naifliğine de işaret ettiği gibi kabul edilme fiilindeki ciddiyet ve kabul etmedeki son hali ve Hz. Meryem'in bir Peygamber tarafından, yaratıldığı fitrat üzere eğitildiğini ve yetiştirildiğini ifade etmektedir.⁶⁶ Zira Hz. Meryem de yine bir peygamberi -Hz. İsa' yı (a.s)- eğitecektir.

" وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا " ifadesinde Allah, "yetiştirme" fiilini kendi üzerine almıştır. Fiilin Allah'a izafe edilmiş olması, Hz. Zekeriyâ'ya Hz. Meryem'in sorumluluğunu yükleyene Allah olduğu ve Hz. Meryem'in sorumluluğunu mecazen Allah'ın üstlendiği anlamını barındırmaktadır. Bu aynı zamanda Allah'ın bir peygamberin annesinin yetiştirmesine gösterdiği özeni bir ifadesidir. Zira Hz. Meryem'in insanlığa örnek gösterilmesi; "Allah, bir de iffetini sapasağlam koruyan ve bizim de kendisine ruhumuzdan üflediğimiz, Rabbinin kelimelerini ve kitaplarını doğrulayan İmran kızı Meryem'i de (inananlara) örnek gösterdi. O itaat edenlerdendi."⁶⁷âyetinde ifade edildiği gibi İmran'ın karısının adayışının sonrasında olmuştur.⁶⁸ Bu noktada Hz. İsa'nın Allah katında seçkin bir yere sahip olmasında, İmrân'ın karısının Hz. Meryem'i Allah'a adamasının önemi büyüktür.

Ayrıca âyette kıraat farklılığı da mevcuttur. Kıraat, âyeti, mana veya hüküm açısından etkiler.⁶⁹Bu âyette كَفَّلَ kelimesinin okunuşunda iki kıraat mevcuttur. Hicaz, Basra ve Medine ekolleri şeddesiz (كَفَّلَ) okumuştur. Bunun neticesi olarak anlam, "Zekeriyâ Hz. Meryem'in sorumluluğunu aldı" şeklinde olur. Kelime şeddeli (كَفَّلَ) okunduğu takdirde ise, "Allah, Hz. Zekeriyâ'ya Hz. Meryem'in sorumluluğunu verdi" şeklinde olur.⁷⁰ Zira hangi kıraatle okunursa okunsun Hz. Meryem'in sorumluluğunu üstlenilmesi konusunda Kurada Hz. Zekeriyâ'nın çıkmasında ilahî irade unutulmamalıdır. Çünkü Hz. Meryem'in bakımı için yapılan Kuranın sonucunu belirleyen de Allah Teâlâdır.

"كفالة" kelimesinin Kur'ân'da geçtiği diğer bir âyet ise Hz. Mûsâ ile ilgilidir. Hz. Mûsâ, bir nebî ve aynı zamanda ûlu'l azim peygamberlerdendir. İsrail oğullarından İmran adındaki bir şahsın oğludur. Hz. Mûsâ; kendisini ilah olarak kabul eden ve ettiren, erkek çocukları boğazlayıp, kadınları sağ bırakan firavunun egemen olduğu bir dönemde, Mısır'da dünyaya gelmiştir. Allah, Hz. Mûsâ'nın annesine Hz. Mûsâ'yı nehre bırak-

⁶⁴ Abduh, Muhammed, Reşid Rıza Muhammed, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Hakîm (Tefsîru'l-Menâr)*, 3. Baskı, çev. Ni-yazi Beki, (İstanbul: Ekin Yayınları, 2011), 3:407; Bayraklı, Bayraktar, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'ân Tefsîri*, 4:7.

⁶⁵ Zemahşerî, *Keşşaf 'an Hakâik-i Çavâidi't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvî'l-fi Vucûhi't- Te'vîl*, 1:56.

⁶⁶ Râzî, Fahreddîn, *Tefsîru'l-Kebîr-Mefâtihu'l Gayb*, 7:31.

⁶⁷Tahrîm 66/12.

⁶⁸ Amulî, *Cemal, Celâl ve Cemâl Aynasında Kadın*, çev. Ejder Okumuş, (İstanbul: İnsan yayınları, 2005), 121.

⁶⁹ Bâzmûl, Muhammed b. Ömer b. Sâlim, *el-Kıraat'u ve Âşeruhe fi't Tefsîri ve'l Ahkâm*, (Riyâd: Dâru'l Hicret, 1417/1996), 1: 10.

⁷⁰ Taberî, *Tefsîru't-Taberî, Câmiu'l Beyân 'an Te'vili Âyi'l Kur'ân*, 1:253; Zemahşerî, *Keşşaf 'an Hakâik-i Çavâidi't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvî'l-fi Vucûhi't- Te'vîl*, 4:347; Beğavî, *Tefsîru'l- Beğâvî Meâlimu't- Tenzîl*, 2:32; Râzî, *Tefsîru'l-Kebîr-Mefâtihu'l Gayb*, 7:31.

masını ve tekrar kendisine döndürüleceğini bildirmiştir. Hz. Mûsâ'nın annesi Hz. Mûsâ'yı nehire bırakmıştır ve O'nu firavun bulmuş, sarayına getirmiştir.⁷¹Bu tarihî vâkıa Kur'ân'da şu şekilde anlatılmaktadır:

أَن أَفْدِيهِ فِي الثَّابُوتِ فَأَفْدِيهِ فِي النَّيْمِ فَلْيُلْقِهِ أَلَيْمًا بِالسَّاحِلِ يَأْخُذُهُ عَدُوٌّ لِي وَعَدُوٌّ لَهُ وَالْقَيْثُ عَلَيْكَ مَحَبَّةٌ مِنِّي وَلْتُصْنَعْ عَلَيَّ عَيْبِي "Onu (bebek Mûsâ'yı) sandığın içine koy ve denize (Nil'e) bırak ki, deniz onu kıyıya atsın da kendisini, hem bana düşman, hem de ona düşman olan birisi (Firavun) alsın. Sana da, ey Mûsâ, sevilesin ve gözetimimizde yetiştirilesin diye tarafımızdan bir sevgi bırakmıştım."⁷²Âyette belirtildiği üzere; Hz. Musa'nın annesi ise ilahî kanuna teslim olmuştur. Allah, Hz. Musa'nın suretini sevimli yaratması bu ilahî kanunun ilk aşamasıdır. Yeryüzünün hâkimi olduğunu iddia eden firavun, bu ilahî kanuna teslim olmuştur. Zira firavun, Hz. Musa'nın suretindeki sevimlilik sebebiyle, O'nu öldürmekten vazgeçmiştir. Bu ise Hz. Musa'nın doğması, büyümesi ve yetişmesi sürecinde Allah'ın koruması altında olduğunu göstermektedir.

"كفالة" kelimesinin bakımını üstlenmek, bakıp yetiştirmek, şefkat ve merhamet göstermek anlamında kullanıldığı bağlam şu şekildedir. Bunlardan biri Hz. Mûsâ'nın firavunun sarayında iken Allah'ın lütfunun ve yardımının hatırlatıldığı; إِذْ تَمْشِي أُخْتُكَ فَتَقُولُ "هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ مَن يَكْفُلُهُ فَرَجَعْنَاكَ إِلَىٰ أُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِن قَبْلٍ فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ "Biz, daha önce onun, sütanelarının sütünü emmemesini sağladık. Kız kardeşi, "Size onun bakımını, sizin adınıza üstlenecek ve ona içtenlik ve şefkatle davranacak bir aile göstereyim mi?" dedi."⁷⁴

Her iki âyette de belirtildiği üzere Allah, Hz. Musa'ya annesinden başka diğer kadınların sütünü haram kıldığı anlaşılmaktadır. Bu ise "...derken, gözü aydın olsun, üzülmesin diye seni annene döndürdük..."⁷⁵şeklindeki va'dinin gerçekleşmesi için Allah'ın bir tedbiridir. Âyette geçen "كفالة" kelimesi emzirmek, bakım, şefkat ve merhamet göstermeyi de içine alan bir sorumluluğu üstlenmek manasında kullanılmıştır.⁷⁶ Bu da çocuk eğitiminin amacının çocuğun sadece maddî doyumunu sağlamak olmadığını; güven, aidiyet gibi ruhî ve manevî doyumunun da sağlanması gerektiğini göstermektedir.⁷⁷Burada Hz. Musa'nın annesinin kadın eğitimcisi "كفالة" vasfıyla, bir peygamberi hem biyolojik hem de zihinsel ve duygusal olarak yetiştirmede rolü büyüktür.

Allah, Hz. Musa'yı sevimli yaratmasıyla O'nu kendi kefaletine, kendi eğitimine almıştır. Firavunun sarayından Medyen'e gidene kadar annesinin gözetimi altındadır. Sonra-

⁷¹ Taberî, *Târîhu'l Taberî*, thk. Muhammed Ebu'l Fadl İbrâhim, (Kahira: Dâru'l Meârif, 1119); 1:384; *Tefsîru'l-Beğâvî Meâlimu't-Tenzîl*, 5:273; İbn Kesir, İsmail İbn Ömer, (1301-1373) *Bidaye ve'n Nihaye*, çev. Mehmet Keskin, (İstanbul: Çağrı Yay. 1994), 1:353

⁷²Tâhâ 20/39.

⁷³Tâhâ 20/40.

⁷⁴ Kasâs, 28/12.

⁷⁵ Tâhâ, 20/40.

⁷⁶ Zemahşerî, *El-Keşşaf 'an Hakâik-i Ğavâidi't-Tenzîl ve Ulyûni'l Ekâvî'l-fi Vucûhi't-Te'vîl*, 4:83; Râzî, *Tefsîru'l-Kebîr-Mefâtihu'l Gayb*, 7:32.

⁷⁷ Kasapoğlu, Abdurrahman "Kur'ân'da Anne Çocuk İlişkisi, *AKEV Akademi Dergisi*, sy.30(Kış 2007), 98.

sında ise "...ve (kazara) bir cana kıydın da biz seni kederden kurtardık, seni sıkı bir denemeden geçirdik (ve kaçıp Medyen'e gittin). Medyen halkı içinde yıllarca kaldın, sonra (peygamber olman için) takdir edilmiş bir zamanda (Tûr'a) geldin ey Mûsâ!".⁷⁸ âyetinde belirtildiği üzere Hz. Musa, Hz. Şuayb'ın kefâletindedir. Hz. Musa'nın hayatındaki Hz. Musa'nın hayatındaki bebek iken nehire bırakılması neticesinde firavunun onu bulması, sarayında yetiştirmesi, yanlışlıkla cana kıyması ve Şuayb (a.s) ile karşılaşması şeklindeki bu üç safha O'nun peygamber olmadan önceki hazırlık ve olgunlaşma safhasıdır. Bu olay ve sebeplerin hiçbiri Allah'tan bağımsız değildir. Tüm bunlar Allah'ın "...gözetimimizde yetiştirilesin ..."⁷⁹va'dinin tezâhürüdür. Tüm bu âyetler, "كفالة" kelimesinin Kur'ân'da şefkat, merhamet ve manevî eğitim konusunda sorumluluğunu üstlenmek, bu konuda korumak manasında kullanıldığını göstermektedir.

2.1.2. Sorumluluk-Pay-Hisse Manasında "كفالة" Kelimesi

"كفالة" kelimesi Kur'ân'da sorumluluk, pay, hisse anlamında da kullanılmaktadır.⁸⁰ Bu başlık altında "كفالة" kelimesinin Kur'ân'da belirtilen manada kullanımlarına yer verilmiştir.

İnsanın iyi ya da kötü davranışından kendisine düşen bir pay ve sorumluluk vardır. Bu, kişinin yaptıklarının karşılığını göreceği şeklinde genel bir ilkedir. Kur'ân'da bu ilke; "İnsan için ancak çalıştığı vardır."⁸¹ "Kim zerre ağırlığınca hayır işlerse, onu görür. Artık kim zerre ağırlığınca bir şer (kötülük) işlerse, onu görür."⁸²âyetleriyle ifade edilmektedir.

Yukarıda belirtilen âyetlerde, kişinin yaptıklarından sorumlu olacağı "كفالة" kelimesiyle ifade edilmiştir. Burada "كفالة" kelimesi pay, nasip, sorumluluk⁸³ manasında kullanılmıştır. *مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا وَمَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ مِنْهَا وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُقِيبًا* "Kim güzel bir (işte) aracılık ederse, ona o işin sevabından bir pay vardır. Kim de kötü bir (işte) aracılık ederse, ona da o kötülükten bir pay vardır. Allah'ın her şeye gücü yeter."⁸⁴Bu âyette kullanılan "نَصِيبٌ" ile "كِفْلٌ" aynı manada değildir. Âyetteki "نَصِيبٌ" kelimesi, iyi bir şeyde çıkar ve yol açmak konularında destek verildiği takdirde kendisine de bir nasip verileceği manasındadır. İkinci kelime olan "كِفْلٌ" ise; sorumluluk manasına gelmektedir.⁸⁵Bu âyet, kim Müslümanların hakkını korumak, kötülüğe engel olmak, cihada teşvik etmek gibi Allah'ın razı olacağı güzel bir iş yapmaya öncülük eder ve destek olursa bu işte onun için bir nasibin olacağı; kim de kötü bir işte çıkar açar ve bu konuda destek olursa bu işte o kimse için sorumluluğun olacağı şeklinde yorumlanabilir.⁸⁶

⁷⁸ Tâhâ, 20/409.

⁷⁹ Tâhâ, 20/39.

⁸⁰ Isfehânî, *Müfredât Kur'an Kavramları Sözlüğü*1289.

⁸¹ Necm 53/39.

⁸² Zilzâl 99/8.

⁸³Sicistânî, *Çarîbi'l Kur'ân*, 302; Halebî, *Umdetu'l Huffaz*, 1:412; İbnu'l Hâim, *Tibyânu Tefsîri Çarîbi'l Kur'ân*, 302.

⁸⁴ Nisa 4/85.

⁸⁵ Isfehânî, *Müfredât Kur'an Kavramları Sözlüğü*,438.

⁸⁶ Taberî, *Tefsîru't-Taberî, Câmiu'l Beyân 'an Te'vili Âyi'l Kur'ân*, 6:270; Zemahşerî, *Ebu'l Kâsım Cârullah Mahmud b. Ahmed, Keşşaf 'an Hakâik-i Çavâidi't-Tenzîl ve Uyûni'l Ekâvî'l-fi Vucûhi't-Te'vîl*, 2:118; Beğavî *Tefsîru'l- Beğâvî Meâlimu't- Tenzîl*, 2:256; Râzî, *fahreddîn, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer, Tefsîru'l -*

"كفالة" kelimesinin pay, nasip⁸⁷ manasında kullanıldığı bir diğer âyet ise Hadîd suresinin 28. âyetidir. Bu âyet, Hz. Peygamberlere tâbî olmayı ve bunun mükâfatını konu edinmektedir.

Âyette, Allah'a ve Rasûlune iman eden kimselerin Allah'ın ilahî yasası gereği rahmetiyle muamele edileceği; karşı gelenlerin ise cezalandıracağı belirtilmiştir. Bunun yanı sıra Allah;"Kim peygambere itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur." ⁸⁸âyetiyle Hz. Peygambere itaat etmenin Allah'a itaat etmek olduğunu ifade etmiştir. "كفالة" kelimesinin geçtiği aşağıda belirtilen âyette ise konu Allah'a ve Rasûlune itaat etme ve bunun neticesiyle ilgilidir. Âyet şu şekildedir:

"يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَآمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ" *Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının ve peygamberine iman edin ki, size rahmetinden iki kat pay versin, size kendisiyle yürüyeceğiniz bir nur versin ve sizi bağışlasın. Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir.*⁸⁹Burada "كفل" kelimesi; pay, hisse, nasip anlamında kullanılmıştır.⁹⁰ Âyette geçen "كفلين" kelimesi hakkında müfessirler, âyetin ehl-i kitaba hitap ettiğini bu sebeple hem Tevrat ve İncil'e iman etmeleri hem de Kur'ân'a iman etmeleri sebebiyle Allah'ın rahmetinden iki pay alacakları şeklinde beyan etmişlerdir. Bu âyetle ilgili olarak ehl-i kitabın Hz. İsa ve Hz. Muhammed'e iman etmeleri halinde iki kat sevap alacakları görüşü de mevcuttur.⁹¹ Bu âyetin sadece iman edenlere olduğunu düşünen müfessirler ise âyette geçen "كفلين" iki pay vermektan maksatın rahmetin çokluğu, sürekliliği ve artması manasında olduğunu savunmuşlardır.⁹²

Netice itibariyle âyetin muhatabı ister Ehl-i kitab isterse iman edenler olsun, âyetten maksat Allah'a ve Rasûlune iman edenlerin Allah'ın rahmetinden ve mağfiretinden iki kat "pay" (كفل) alacakları ve "nasiblerinin" iki kat fazla olmasıdır.

2.1.3. İsim Olarak "كفالة" Kelimesi

"كفالة" kelimesi isim formatında isim tamlaması şeklinde Kur'ân'da geçmektedir.⁹³ "الكفل" kelimesi başına sahiplik manası veren esmâu'l-hamseden "كفا" edatını alarak isim-

Kebîr-Mefâtihu'l Gayb, 10:213; Ebu's-Suûd, el- İmâdi Muhammed b. Muhammed, *İrşâdu'l Aklil's-Selîm ilâ Mezâyîl Kitâbu'l-Kerîm*, (Beyrut: Dâru'l İhyâ-i't- Turâsi'l-Arabi, thz, 3:210; Mevdûdî, *Tefhîmu'l Kur'ân*, (İstanbul: İnsan Yayınları, ty.), 1:385; Kutup, Seyyid, *fî Zilâli'l- Kur'ân*, (İstanbul: Hikmet Yayınları, 1991), 3:97.

⁸⁷ Sicistânî, *Çarîbi'l Kur'ân*,56.

⁸⁸ Nisâ 4/80.

⁸⁹ Hadîd 57/28.

⁹⁰ Sicistânî, *Çarîbi'l Kur'ân*, 216; İbnu'l Hâim, *Tibyânu Tefsîri Çarîbi'l Kur'ân*, 313.

⁹¹ Taberî, *Tefsîru't-Taberî, Câmîu'l Beyân 'an Te'vili Âyi'l Kur'ân*, 22: 437; Seâlebî, İmam Abdurrahman b. Muhammed b. Mahlufi, *Bi'l- Cevâhiru'l-Hisâni fî-Tefsîri'l Kur'ân*, thk. Ali Muhammed Muavviz, 'Âdil Ahmed 'Abdu'l Mevcûd, (Beyrut- Lübnan: Dâru'l İhyâu't- Tûrâsi'l- Arabî, ty.), 5: 377; Zemahşerî, *Keşşaf 'an Hakâik-i Çavâidi't -Tenzil ve Uyûni'l Ekâvî'l-fî Vucûhi't- Te'vil*, 6: 753; Ebu's-Suûd, İmâdi Muhammed b. Muhammed, *İrşâdu'l Aklil's-Selîm ilâ Mezâyîl Kitâbu'l-Kerîm*, (Beyrut: Dâru'l İhyâ-i't- Turâsi'l-Arabi, thz), 5: 214.

⁹² Yazır, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur'ân Dili*, 4. Baskı, (Ankara: Akçağ Yayınları, 2013), 8:182; Kutup, Seyyid, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, (İstanbul: Hikmet Yayınları, 1991), 9:258; Çanga Mahmud, *Kur'an-ı Kerim Lüğatı*, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2006), 440.

⁹³ Sicistânî, *Çarîbi'l Kur'ân* 148; İbnu'l Hâim, *Tibyânu Tefsîri Çarîbi'l Kur'ân*, 232.

leşmiştir. Tamlama halinde “ذَا الْكُفْلِ” şeklinde gelen ve Kur’ân’da peygamber ismi olarak kullanılan bu tamlamada “الْكُفْل” kelimesi kök manasını korumuştur.

“وَادْكُرْ إِسْمَاعِيلَ وَالْيَسَعَ وَذَا الْكُفْلِ وَكُلٌّ مِنَ الْأَخْيَارِ (Ey Muhammed!) İsmail, el-Yesa’ ve Zülküfl’i de an. Onların her biri iyi kimselerdi.”⁹⁴Burada “كفالة” kelimesinin kök manası olan sorumluluğunu üstlenmek ile bağlantı kurulacak olursa, Peygamberler de Allah’ın emirleri ile sorumludurlar. Bu âyette geçen “الْكُفْل” kelimesi “sorumluluk almak” manasındadır.⁹⁵ Zira peygamberler vahyi tebliğ etme, onu açıklama ve ona uyma ile sorumludurlar. İsim olarak “ذَا الْكُفْلِ” ‘sorumluluk sahibi’ manasına gelmektedir.

2.1.4. Kefil-Şâhit Manasında “كفالة” Kelimesi

“كفالة” kelimesinin Kur’ân’daki kullanımlarından bir diğeri ise, kefil kılmak, şâhit tutmaktır. Kefil kılmak, ortaya çıkacak herhangi bir durum söz konusu olduğunda kefil olan kişiyi sorumlu ve şahit tutmak manasına gelmektedir. “كفالة” kelimesi Nahl suresi 91. âyette belirtilen manada kullanılmıştır. Âyet şu şekildedir:

“وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْفُتُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَعْمَلُونَ” *Antlaşma yaptığınız zaman, Allah’ın ahdini yerine getirin ve Allah’ı üzerinize şahit tutarak, pekiştirdikten sonra yeminleri bozmayın. Şüphesiz Allah, yapacağınız şeyleri pek iyi bilir.*⁹⁶Bu âyette kişinin Allah’ı “كفيلًا” şahit, vekil ve gözetleyici⁹⁷ kılarak yaptığı anlaşmaları bozmamasını ve yeminlerin korunmasını emretmektedir.⁹⁸ Çünkü kefil olan kimse kefil olduğu şeyi korumakla sorumludur. ⁹⁹Bu, kişinin anlaşmalarında, sözlerinde ve yeminlerinde Allah’ı kefil kılması; yaptığı anlaşmada, verdiği sözde ve etmiş olduğu yeminde Allah’ı sorumlu tutması manasındadır.

2.1.5. Sahip Olmak Manasında “كفالة” Kelimesi

Sahip olmak, talep etmek, kendi tasarrufuna verilmesini istemek “كفالة” kelimesinin Kur’ân’da kullanılan sözlük manaları arasındadır.¹⁰⁰ Kur’ân’da bu manada kullanılan Davut’u (a.s) ve iki davacıyı konu eden şu âyette mevcuttur: “إِنَّ هَذَا أَخِي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعَجَةً لِئِي نَعَجَةً وَاجِدَةٌ فَقَالَ أَكْفُلْنِ وَعَزَّنِي فِي الْخِطَابِ” *İçlerinden biri şöyle dedi: “Bu benim kardeşimdir. Onun doksan dokuz koyunu var. Benim ise bir tek koyunum var. Böyle iken ‘Onu da bana ver’ dedi ve tartışmada beni bastırdı.”*¹⁰¹

⁹⁴ Sâd 38/48.

⁹⁵ Ferra, Ebu Zekeriyya Yahya b. Ziyâd, *Meâni’l Kur’ân*, 3. Baskı, (Beyrut: Âlimu’l Kutubi, 1403/1983, 3:408; Taberî, *Tefsîru’t-Taberî, Câmiu’l Beyân ‘an Te’vili Âyi’l Kur’ân*, 20:120; Zeccâc, Ebî İshâk İbrahim b. e’s-Serrî, *Meâni’l-Kur’ân ve İrâbuh*, thk. Abd’ul Celîl Abduhu Şelbî, (Beyrut: Âlimu’l-Kutub, 8723, 4: 337; Zemahşerî, *El- Keşşaf ‘an Hakâik-i Çavâidi’t-Tenzîl ve Uyûni’l Ekâvî’l-fi Vucûhi’t- Te’vîl*, 5: 275; Bkz. El-Halebî, *Umdetu’l Huffaz*, 1:413.

⁹⁶ Nisa 4/85.

⁹⁷ Nahl 16/91.

⁹⁸ Taberî, *Tefsîru’t-Taberî, Câmiu’l Beyân ‘an Te’vili Âyi’l Kur’ân*, 14:/341; Zemahşerî, *Keşşaf ‘an Hakâik-i Çavâidi’t-Tenzîl ve Uyûni’l Ekâvî’l-fi Vucûhi’t- Te’vîl*, 3:479; Suyûtî, Cemaleddin Ebu’l-Fazl Abdurrahman b. Kemâleddin Ebû Bekr b. Muhammet el-Huzayrî, *Durru’l Mensûr et-Tefsîru’l-Bi’l Me’sûr*, thk. Abdullah d. Abdi’l Muhsin et- Türkî, (Kahire: 1424/2003), 10:105.

⁹⁹ İbn-i Kesîr, *Tefsîru’l Kur’an’il Azîm*, 8:349.

¹⁰⁰ Zemahşerî, *Keşşaf ‘an Hakâik-i Çavâidi’t-Tenzîl ve Uyûni’l Ekâvî’l-fi Vucûhi’t- Te’vîl*, 3: 479.

¹⁰¹ Sicistânî, *Tefsîru Çarîbi’l Kur’ân*, 113.

¹⁰¹ Sâd 38/23

Dâvûd (a.s), İsrâiloğullarına gönderilen peygamberlerdendir ve soyu Hz. İbrâhim'e dayanmaktadır, Dâvûd (a.s), Süleyman (a.s)'ın babasıdır. Allah, Davud'a (a.s) peygamberlik ve hükümdarlık vermiştir. Allah Teâlâ, Dâvûd (a.s)'a hikmeti vermiştir. Ve buna binaen Allah Teâlâ, iki tane davacı Dâvûd (a.s)'a bir davanın çözümü için gelmişlerdir.¹⁰² Âyette doksan dokuz koyunu olan kişi, bir koyunu olan kişinin koyununa da sahip olma ve diğer davacının koyununu da kendi koyunlarına ekleme isteği âyette "اَكْفُلْنِيهَا" kelimesiyle ifade edilmiştir.¹⁰³Dolayısıyla bu âyette "اَكْفُلْنِيهَا" kelimesi sahip olmak, sorumluluğunu üstlenmek manasında kullanılmıştır.¹⁰⁴ Burada konunun sınırı dolayısıyla âyetin tefsirine girilmeyecektir.

2.2. "كفالة" Kelimesinin Hadis, Fıkıh ve Türkçedeki Kullanım Alanı

"كفالة" kelimesi hadislerde de kullanılmıştır. Hz. Peygamber, hadislerinde de yetimin maddi manevi sorumluluğunu üstlenen kimseyi övmüştür. "Ben ve yetime kol kanat geren kimse cennete böyle (yan yana) olacağız." Buyurmuştur ve aralarını hafifçe açarak işaret parmağıyla orta parmağını göstermiştir..¹⁰⁵Hadiste geçen 'kol kanat gerek' ' كافل' kelimesiyle ifade edilmiştir.

"كفالة" kelimesi Kur'ân bağlamında değerlendirilirken ele alınan مَنْ يَشْفَعُ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا وَمَنْ يَشْفَعُ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ مِنْهَا وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُقْبِتًا "Kim güzel bir (işte) aracılık ederse, ona o işin sevabından bir pay vardır. Kim de kötü bir (işte) aracılık ederse, ona da o kötülükten bir pay vardır. Allah'ın her şeye gücü yeter." ¹⁰⁶âyetindeki "كِفْلٌ" kelimesini Hz. Peygamber "nasip, ecir, pay" olarak tefsir etmiştir.¹⁰⁷Yine bu bağlamda "Herhangi bir kimse haksızlıkla öldürecek olursa, muhakkak onun kan günahından bir pay, insanlık tarihindeki ilk katil üzerine sabit olur Bu da şundandır; çünkü o birinci âdemoğlu öldürmeyi âdet edenlerin birincisidir."¹⁰⁸ hadisinde de kötülüğe Kâbil'in çığır açması, bu durumda onun bir payı olması sebebiyle pay, hisse "كِفْلٌ" kelimesiyle ifade edilmiştir. Ebû Katâde'nin rivayet ettiği; Hz. Peygamber'e cenâze namazı kıldırması için bir cenâze getirildi. Hz. Peygamber ise: "Arkadaşınızın cenâzesini siz kılınız, çünkü onun üzerinde bir borç var" buyurdu. Bunun üzerine; Ebû Katede: O borcu ben üstleniyorum (اتفكل) demesi üzerine Hz. Peygamber onun namazını kıldı.¹⁰⁹ şeklindeki hadiste sorumluluğu üstlenmek anlamında "كفالة" kelimesi kullanılmıştır. Hadislerdeki bu kullanım, "كفالة" keli-

¹⁰² Taberî, *Târîhu'l Taberî*, 1:476; Köksal, M. Asım, *Peygamberler Tarihi*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 1992), 2:180; Bkz. İbn Kesîr, *Bidaye ve'n-Nihaye*, 2:21.

¹⁰³ Ferra, *Meâni'l Kur'ân*, 13:418; Taberî, *Tefsîru't-Taberî, Câmiu'l Beyân 'an Te'vili Âyi'l Kur'ân*, 20:59; Zeccâc, *Meâni'l-Kur'ân ve İ'râbüh*, 4.327; Zemaşerî, *Keşşaf 'an Hakâik-i Ğavâidi't-Tenzil ve Uyûni'l Ekâvi'l-fi Vucûhi't-Te'vil*, 5:283; Bkz. Halebî, *Umdetu'l Huffaz*, 1:413.

¹⁰⁴ Taberî, *Tefsîru't-Taberî, Câmiu'l Beyân 'an Te'vili Âyi'l Kur'ân*, 20:59.

¹⁰⁵ Görmez, Mehmet, Özafşar Mehmet Emin, v.d, *Hadislerle İslam*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014), 4: 425.

¹⁰⁶ Nisa 4/85.

¹⁰⁷ Buharî, Muhammed b. İsmail, *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi*, çev. Muhammed Sofuoğlu, (İstanbul: Ötüken Yayınları, 1989), "Cenâiz", 9(16)

¹⁰⁸ Buharî, "Cenâiz", 9(16); Müslim, b. Haccac, *Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi*, çev. Mehmet Maksutoğlu, (İstanbul: Sönmez Yayınları, 1983), "Kitâbu'l Kasem", 27(4757)

¹⁰⁹ İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvîni, *Sünen-i İbn Mâce Tercümesi ve Şerhi*, çev. Haydar Hatipoğlu, (İstanbul: Kahraman Yayınları, 1983, "Kitâbu's-Sadaka", 9(521).

mesinin hadislerdeki kullanımıyla Kur'ân'daki kullanımının benzer olduğunu göstermektedir.

“كفالة” kelimesi fıkıh literatüründe de geniş yer kaplamaktadır. Bu çalışma tefsir alanında semantik analizi içeren bir çalışma olması dolayısıyla “كفالة” kelimesinin aslî ve Kur'ân'daki kullanımı ile fıkıh literatüründeki anlam bağlantısına ve bütünlüğüne yer verilecektir. Kefalet mahiyeti, şartları, rükünleri gibi fikhî analizlere yer verilmeyecektir.

“كفالة” kelimesi, fıkıh literatüründe kendi zimmetini başkasının zimmetine ekleyerek onun yüklendiği şeyi kendisi de yüklenen kimseye “كفيل”; bu kefil olma, sorumluluğu üstlenme işine ise “كفالة” denmektedir. “كفالة” kelimesi, sözlük anlamlarının yakınlığı sebebiyle “القبالة”, “الغرامة”, “الضمان”, “حمالة”, “زعامت” gibi kelimelerle ifade edilmektedir. Fakat bunlar arasında ince anlam farklılığı bulunmaktadır. Damân ile kefalet arasında anlam yakınlığı bulunmakla birlikte kefalet daha çok şahıs (nefs), damânın ise mal ile olması dildeki kullanışları bakımından farklı olduklarını gösterir. Zira kefalet genelde, bulunduğu yerden ayrılıp kaybolması mümkün olan şeylere (şahıs), damân ise böyle olmayan şeylere tahsis edilerek kullanılır. Damân borçlu adına bir şeyin üstlenilmesi, kefalet ise kefil olunan kişiden kendisinin sorumlu tutulmasıdır.¹¹⁰ Kefalet kelimesinin bu kullanımı Kur'ân'da mevcuttur. Hz. Zekeriya'nın Hz. Meryem'in sorumluluğunu üstlenmesi şahsa kefalet dâhilindedir.

Türkçede “كفالة” ve “كفيل” kelimeleri kullanılmaktadır. Türkçede kefil kelimesi; bir kimsenin borcunu ödememesi ya da verdiği sözü yerine getirmemesi durumunda bütün sorumluluğu üzerine alma durumu anlamında kullanılmaktadır. Bir kimsenin kefil olduğunu gösteren belge anlamında kefaletnâme ifadesi de kullanılmaktadır.¹¹¹ Bunun yanı sıra Türkçede bir kimsenin iyi hâli ve ahlâkı konusunda garanti veren kimseye de “كفيل” denilmektedir.¹¹² Bu ise “كفالة” kelimesinin aslî manasını korumakla birlikte Türkçede daha geniş anlamda kullanıldığını göstermektedir.

2.3. “غَرَامَةٌ” Kelimesi ve Kur'ân'da Kullanım Alanı

Bu başlık altında “غَرَامَةٌ” kelimesinin Kur'ân'daki hangi manalarda kullanıldığını yer verilecektir. Kur'ân'da. beş yerde geçmektedir¹¹³ Belirtilen âyetlerde “غَرَامَةٌ” kelimesi; borçlu olmak, sıkıntı ve musîbet, kayıp, ziyan ve helak¹¹⁴ manasında kullanılmaktadır.

Fıkıhta borçlunun ödeme sorumluluğu ve mali ceza manasında kullanılan, “غَرَامَةٌ” kelimesinin türevlerinden olan “غريم” kelimesi zıt anlamlı bir kelimedir. Hem alacaklı hem de borçlu manasına gelmektedir. Bu kelime; deyn, damân,¹¹⁵ gibi kelimelerle yakın ma-

¹¹⁰ Zuhayli, Vehbe, *İslâm Fıkıhı Ansiklopedisi*, (İstanbul: Feza Yayınları,1994), 6:263; Apaydın, H.Yusuf, “Kefalet”, 270.

¹¹¹ Akalın, Şükrü Hâluk vd. *Türkçe Sözlük*, 11. Baskı, (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011), 1377; Sami, Şemseddin, *Kâmûs-ı Türkî*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2007), 1171.

¹¹² Ayverdi, İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlüğü*, (İstanbul: Kubbealtı Yayınları, 2005), 2:1653.

¹¹³ Bkz. Tevbe 9/60; Furkân 25/65; Tûr 52/65; Vâkıa 56/66; Kalem 68/46.

¹¹⁴ İbnu'l Hâim, *Tibyânu Tefsîri Ğarîbi'l Kur'ân*, 249, 183, 312; Sicistânî, *Tefsîru Ğarîbi'l Kur'ân*, 331.

¹¹⁵ Bkz. Deyn: Kişinin zimmetinde sabit olan borç anlamında fıkıh terimidir.; Bkz, Aydın, Mehmet Âkif, “Deyn”, DİA,(İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.1994),9:264-268; Damân: Sözlükte “bir şeyi üstlenme, taahhüt ve garanti etme” anlamına gelen damân kelimesi İslâm hukukunda dar anlamda kefalet akdini,

na ifade etse de ağırlıklı olarak malî ödeme, maddi külfete, zarara katlanma sorumluluğu anlamlarını içermektedir.¹¹⁶

2.3.1. Borçlu Olmak Manasında "عَرَامَةٌ" Kelimesi

"عَرَامَةٌ" kelimesi kişinin işlemiş olduğu bir suçtan dolayı değil de başka bir sebepten dolayı malının başına gelen zarar anlamına gelmekle birlikte "kefillik" gibi sorumluluk almak ve borcu üstlenmek anlamlarında da kullanılmaktadır.¹¹⁷

Kur'ân'da "عَرَامَةٌ" kelimesinin "borç, yük"¹¹⁸ manasında iki âyet bulunmaktadır. Bunlardan biri Tûr suresinin 40. âyetidir. Âyet şu şekildedir:

أَمْ تَسْئَلُهُمْ أَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَعْرَمٍ مُنْقَلُونَ. "Yoksa sen onlardan bir ücret istiyorsun da onlar bu yüzden ağır bir borç yükü altına mı girmişlerdir?"¹¹⁹ Bu âyet, Hz. Musa ile ilgilidir. Allah, Hz. Musa'ya kavminin kendisine iman etmemesinin sebebinin Hz. Musa'nın kavmine yüklemiş olduğu yükten mi kaynaklandığını sormaktadır.¹²⁰Bu ayette geçen "مَعْرَمٍ" kelimesi kişiyi sıkıntıya düşürecek borç, yük, manasına karşılık gelmektedir.

"عَرَامَةٌ" kelimesinin "borçlu olmak"¹²¹ manasında kullanıldığı diğer bir âyet ise Tevbe suresinin 60. âyetidir. Âyet şu şekildedir: إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ سَبِيلِ اللَّهِ وَاللَّيْلِ وَالسَّيِّئَةِ مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ "Sadakalar (zekâtlar), Allah'tan bir farz olarak ancak fakirler, düşkünler, zekât toplayan memurlar, kalpleri İslâm'a ısındırılacak olanlarla (özelliklerine kavuşturulacak) köleler, borçlular, Allah yolunda cihad edenler ve yolda kalmış yolcular içindir. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir."¹²²

Âyet, zekâtın taksimi ile ilgilidir. Âyetteki "الْعَامِلِينَ" kelimesi, borçlarını ödeyecek miktarda ve israf etmeyecek kadar parası olmayan veya kefil olması sebebiyle üzerinde borç olan kimseler manasında kullanılmıştır.¹²³ Çalışmanın sınırı dolayısıyla âyetin tefsirine değinilmemiştir.

Kur'ân'daki kelimeler aslî manası dışında kullanılırken bu aslî mana çerçevesinde yeni anlamlar kazanırlar. Kök manadan tamamen uzaklaşmaz, kopmazlar. Aslî ve izafî mana

geniş anlamda ise kişinin ödeme sorumluluğunu, hatta genel malî yükümlülüklerini ifade eder. Bkz. Aktan, Hamza, "Damân", DİA, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1993, 8:450-453;

¹¹⁶ Bardakoğlu, Ali, "Garâmet", DİA, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 1996), 12:356.

¹¹⁷ İsfâhânî, Müfredât Kur'an Kavramları Sözlüğü, 1085.

¹¹⁸ Sicistânî, Çarîbi'l Kur'ân, 314; Sicistânî, Tefsîru Çarîbi'l Kur'ân, 224; İsfâhânî, Müfredât Kur'an Kavramları Sözlüğü, 1085; İbnu'l Hâim, Tibyânu Tefsîri Çarîbi'l Kur'ân, 249.

¹¹⁹ Tûr 52/40.

¹²⁰ Ferra, Meâni'l Kur'ân, 11:599; Taberî, Tefsîru't-Taberî, Câmiu'l Beyân 'an Te'vili Âyi'l Kur'ân, 11:599; Sicistânî, Çarîbi'l Kur'ân, 314; Zemahşerî, Keşşaf 'an Hakâik-i Çavâidi't-Tenzil ve Uyûni'l Ekâvî'l-fi Vucûhi't- Te'vil, 5:631.

¹²¹ İbn-i Kuteybe, Tefsîru Çarîbi'l Kur'ân 189; Sicistânî, Tefsîru Çarîbi'l Kur'ân, 224; Zemahşerî, Keşşaf 'an Hakâik-i Çavâidi't-Tenzil ve Uyûni'l Ekâvî'l-fi Vucûhi't- Te'vil, 3:60; İsfâhânî, Müfredât Kur'an Kavramları Sözlüğü 1085.

¹²² Tevbe 9/60.

¹²³ İbn-i Kuteybe, Tefsîru Çarîbi'l Kur'ân 189; Sicistânî, Çarîbi'l Kur'ân, 33; Sicistânî, Tefsîru Çarîbi'l Kur'ân, 224; Taberî, Tefsîru't-Taberî, Câmiu'l Beyân An Te'vili Âyi'l Kur'ân, 11:527; Zemahşerî, Keşşaf 'an Hakâik-i Çavâidi't-Tenzil ve Uyûni'l Ekâvî'l-fi Vucûhi't-Te'vil, 3:60; İbnu'l Hâim, Tibyânu Tefsîri Çarîbi'l Kur'ân, 183; Suyûtî, Celâleddîn, Tefsîru'l Celâleyn, (İstanbul: Yasin Yayınevi, 2013), 1:195.

arasındaki bu ilişki “غَرَامَةٌ” kelimesinin de “azap, sıkıntı çekmek, helak olmak”¹²⁴ gibi kök manası ile Kur’ân’daki “borçlu olmak” kullanımını arasında da mevcuttur.

2.3.2. “Sıkıntı, Musîbet, Helâk ” Manasında “غَرَامَةٌ” Kelimesi

“غَرَامَةٌ” kelimesi Kur’ân’da “insanın başına gelen sıkıntı, güçlük, musîbet ve azap”¹²⁵ manalarında kullanılmıştır. Araplarda ‘filanca adam da kadınların peşini bırakmaz, onlara yapışır’ anlamında “هُوَ مُغْرَمٌ بِالنِّسَاءِ” ifadesi kullanılmaktadır.¹²⁶ Burada kadının sıkıntıya düşmesi “مُغْرَمٌ” ile ifade edilmiştir.

“غَرَامَةٌ” kelimesi, Kur’ân’da “sıkıntı, azap ve musîbetin devam etmesi”¹²⁷ anlamında şu âyette kullanılmıştır:

“وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا” Onlar, şöyle diyenlerdir: “Ey Rabbimiz! Bizden cehennem azabını uzaklaştır, gerçekten onun azabı sürekli bir helâktir.”¹²⁸ Bu âyet, rahmanın kullarının özellikleri ile ilgilidir. Buradaki “غَرَامًا” kelimesi, cehennem ateşinin azabı ve sıkıntısı manasında kullanılmıştır. “غَرَامًا” cehennem azabının bir vasfıdır. Azabın sürekli olacağını ve helak edici olduğunu ifade etmektedir.¹²⁹

“غَرَامًا” kelimesi, borçlu-alacaklı ile azap ve azaba muhatap olan kimse arasındaki ilişkiyi ifade etmektedir. Bu; nasıl borç, borçlu için bir sıkıntı ise ve alacaklı borçlunun peşini bırakmıyorsa cehennem azabı gibi kişiyi bırakmayacağını ve kişinin bu azaptan kurtulamayacağını ifade etmektedir.¹³⁰ Burada da yine izafî mananın, aslî manadan uzaklaşmadığı görülmektedir.

2.3.3. “Kayıp, Ziyân” Manasında “غَرَامَةٌ” Kelimesi

“غَرَامَةٌ” kelimesi, Kur’ân’da “kayıp, ziyân, helak olmak”¹³¹ gibi manalarda da kullanılmaktadır. Kur’ân’da bu kullanım iki âyette görülmektedir. Bunlardan biri Vâkıa suresinin 66. âyetidir.

“لَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَاهُ حُطَامًا فَظَلْتُمْ فَكَّهُونَ إِنَّا لَمُعْرَمُونَ” “Dileseydik, onu kuru bir çöp yapardık da şaşkınlık içinde şöyle geveleyip dururdunuz: Muhakkak biz çok ziyandayız.”¹³²

Bu âyet; evreni ve insanın kendisini Allah’ın varlığına, güç ve kuvvetine delil kılmaktadır. Yaratılmış ve gerçekleşen her şeyin Allah’ın gücü, izni ve takdiriyle oldu-

¹²⁴ Ferâhîdi, “Ġarâmet”, 3:276.

¹²⁵ İbn-i Kuteybe, Ġarîbi’l Kur’ân 189; Sicistânî, Tefsîru Ġarîbi’l Kur’ân, 215; İsfâhânî, Müfredât Kur’an Kavramları Sözlüğü, 1085; İbnu’l Hâim, Tibyânu Tefsîri Ġarîbi’l Kur’ân, 183.

¹²⁶ İbn-i Kuteybe, Tefsîru Ġarîbi’l Kur’ân 189; Raġib el-İsfâhânî, a.g.e, 1085; İbnu’l Hâim, Tibyânu Tefsîri Ġarîbi’l Kur’ân, 249.

¹²⁷ Sicistânî, Ġarîbi’l Kur’ân, 331; Sicistânî, Tefsîru Ġarîbi’l Kur’ân, 215.

¹²⁸ Furkân 25/65.

¹²⁹ Ferrâ, Meâni’l Kur’ân, 3:128; Sicistânî, Tefsîru Ġarîbi’l Kur’ân, 331; Taberî, Tefsîru’t-Taberî, Câmiu’l Beyân ‘an Te’vili Âyi’l Kur’ân, 12:352; Müfredât Kur’an Kelimeleri, Keşşaf ‘an Hakâik-i Ġavâidi’t-Tenzil ve Uyûni’l Ekâvi’l-fi Vucûhi’t- Te’vil, 6:32; İbnu’l Hâim, Tibyânu Tefsîri Ġarîbi’l Kur’ân, 249.

¹³⁰ İsfâhânî, Müfredât Kur’an Kavramları Sözlüğü 1085; İbnu’l Hâim, Tibyânu Tefsîri Ġarîbi’l Kur’ân, 249.

¹³¹ İbn-i Kuteybe, Tefsîru Ġarîbi’l Kur’ân, 450; Sicistânî, Ġarîbi’l Kur’ân, 331; Sicistânî, Tefsîru Ġarîbi’l Kur’ân, 215.

¹³² Vâkıa 56/65,66.

ğunu belirtmektedir. Toprağa atılan tohumu yeşertenin Allah olduğunu beyan etmektedir. Zira Allah, tohuma canlılık bahşetmeseydi, bir zarar ve ziyan söz konusu olacaktır. Dolayısıyla âyette geçen "مُعْرَمُونَ" kelimesi, "kayıp, ziyan, hüsrân" ¹³³ gibi manalara gelmektedir.

"عَرَامَةٌ" kelimesinin kayıba ve zarara uğramak ¹³⁴ manasında diğer bir kullanımı ise Tevbe suresinin 98. âyetinde mevcuttur.

"وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ مَغْرَمًا وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَائِرَ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ" *"Bedevîlerden öyleleri vardır ki, (Allah yolunda) harçayacakları şeyi bir zarar sayar ve (bundan kurtulmak için) size belâlar gelmesini beklerler. Kötü belâlar kendi başlarına olsun. Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir."*¹³⁵

Bu âyet; özel manada infak etmeyi bir sevap ve Allah'ın rızasına ulaştıracak bir vesile olarak görmeyip, bilakis infak etmeyi bir "kayıp, eksilme, zarar" olarak gören bedevileri konu etmektedir. Genel manada ise; infak etmeyi ahiret için bir yatırım olarak değil de dünyevî bir kayıp olarak gören düşünceye sahip tüm kişiler ile ilgilidir. ¹³⁶ Dolayısıyla bu âyette geçen "مَغْرَمًا" ifadesi infak etmeyi kayıp ve zarar şeklinde gören düşünceyi tasvir etmek için kullanılmıştır.

SONUÇ

Allah, Kur'ân'ı insanlığa bir rehber olarak göndermiş ve Onu anlaşılması bakımında kolaylaştırmıştır. Zira Kur'ân'ı anlamak, O'nu hayata tatbik etmenin ön şartıdır. Çalışmanın odak kelimesi olan "كفالة" kelimesinin aslî manasını ve Kur'ân'daki kullanım alanını tesbit etmek, Kur'ân'ı anlamaya yönelik bilimsel bir çaba içerdiğinden çalışma önem arz etmektedir.

Bir kelimenin Kur'ân'da hangi manada kullanıldığını tesbit etmeden önce ayetin indiği dönemdeki aslî manasını tesbit etmek gerekmektedir. Çalışmanın konusu olan "كفالة" kelimesinin "sorumluluğu üzerine almak" şeklindeki aslî mana, Kur'ân'da yeni anlamlar kazanmıştır ve anlam genişlemesine uğramıştır. Bu da kefaletin maddî anlamda bir sorumluluk almak anlamının yanında terbiye etme ve yetiştirme boyutunu da kapsadığını göstermektedir. Aynı zamanda semantik tahlili yapılan "غرامة", "تكليف", "تحميل", "رب" kelimelerinin anlam farkları olmakla birlikte; "كفالة" kelimesiyle korumak, sorumluluk üstlenmek, yüklenmek şeklinde anlam birliği mevcuttur.

Hiz. Meryem'in ve Hiz. Musa'nın yetiştirilme süreçleri kefalet kelimesiyle ifade edilmiştir. Burada ilk olarak Allah'ın Hiz. Meryem'in ve Hiz. Musa'nın kefaletini mecazen üstlenmesi önemli bir noktadır. Bu ayetlerdeki kefalet kelimesinin kullanımı, Rab

¹³³ Ferra, *Meâni'l Kur'ân*, 2:272; Taberî, *Tefsîru't-Taberî, Câmiu'l Beyân 'an Te'vili Âyi'l Kur'ân*, 14:496; Zemahşerî, *Keşşaf 'an Hakâik-i Çavâidi't-Tenzil ve Uyûni'l Ekâvî'l-fi Vucûhi't- Te'vil*, 4:370.

¹³⁴ İsfâhânî, *Müfredât Kur'an Kavramları Sözlüğü* 1085.

¹³⁵ İbn-i Kuteybe, *Tefsîru Çarîbi'l Kur'ân*, 191; Sicistânî, *Tefsîru Çarîbi'l Kur'ân*, 331.

¹³⁶ Tevbe 9/98.

¹³⁷ İbn-i Kuteybe, *Tefsîru Çarîbi'l Kur'ân*, 191; Taberî, *Tefsîru't-Taberî, Câmiu'l Beyân 'an Te'vili Âyi'l Kur'ân*, 11:633; Zemahşerî, *Keşşaf 'an Hakâik-i Çavâidi't-Tenzil ve Uyûni'l Ekâvî'l-fi Vucûhi't-Te'vil*, 3:83.

kelimesinin eğitmek, sorumluluğunu üstlenmek anlamına karşılık gelmektedir. İkinci önemli husus ise; Hz. Meryem'in hayatında baba İmrân'ın ve Hz. Zekeriyâ'nın erkek eğitici; İmrân'ın karısı ise kadın eğitici modeli olarak gösterilmesidir. İmrân'ın karısı çocuğunu karnındayken adaması ve doğduktan sonra mabette yetiştirmesi; çocuğun hangi amaç doğrultusunda yetiştirilmesi ve küçük yaşta eğitim konusunda ebeveynlere örnek teşkil etmektedir.

Hz. Zekeriyâ'nın Hz. Meryem'in kefaletini üstlenmesi, erkek eğiticinin kız çocuğunu eğitmesi bakımında önemli bir noktadır. Bu küçük yaşta eğitimde cinsiyet ayırımının da olmadığını göstermektedir.

Hz. Zekeriyâ'nın Hz. Meryem'i yetiştirmedeki diğer önemli nokta ise; eğitimdeki metot ve yöntemidir. "...Onu bir bitki gibi yetiştirdi." ayeti kız çocuğunun eğitimdeki vizyon hususunda ipuçları vermektedir. Zira bir bitkiyi işin ehli olan bir kimse, doğru bir yöntemle yetiştirmelidir. Burada kişi kadar yöntem de önemlidir. Zira bunlardan birinin yanlış olması o bitkiye zarar verecektir ve o bitkinin kurummasına sebep olacaktır. Buradan yola çıkarak bu ayetle, Kur'ân küçük kız çocuğunu yetiştirme ve eğitme konusunda doğru yöntem, doğru zaman ve eğiticinin vasfı konusuna vurgu yapmaktadır. Bu yetiştirme ve eğitim sürecinde bir öğenin dahi eksik ya da yanlış olursa bu durum kız çocuğunun yanlış bir kimlik ve karakterle yetişmesine sebep olacaktır. Bu durumda sadece yetişen kişi değil onun nesli de zarar görecektir. Zira Hz. Meryem'in bir bitki özen-tisiyle eğitilmesi sonucu Hz. İsa yetişmiştir.

Hz. Musa, doğumundan Hz. Şuayb ile karşılaşma sürecine kadar ilahî bir eğitime tabi tutulmuştur. Hz. Musa'nın bebeklik ve çocukluk sürecinde yetişmesinde ve eğitiminde ise kadın eğitici olarak annesi önemli bir yer tutmaktadır. Zira Allah, sebepler yaratarak Hz. Musa'nın annesini onu emzirmesi, şefkat ve merhamet göstermesi için diğer kadınların sütünü Hz. Musa'ya haram kılmıştır. Burada ise yine eğitimde ve yetiştirmede ilk yaşlarda biyolojik beslenme kadar; kendini güvende hissetme, aidiyet duygusu şefkat ve merhamet gibi ruhî doyumun da önemli olduğu gerçeği vardır. Zira bu duyguları bir çocuğa annesinden başkası veremez.

"كفالة" kelimesi; hadis, fıkıh ilminde ve Türkçede de kullanılmaktadır. "كفالة" kelimesi; hadis ilminde sorumluluğu üstlenmek, pay, nasip, kefil, şahit gibi manalarda kullanılmıştır. Bu, "كفالة" kelimesinin hadiste Kur'ân'daki bağlamıyla benzer manalar da kullanıldığını göstermektedir. Bu da Kur'ân'ın hadisle tefsir edilmesi bağlamında önemli bir noktadır.

"كفالة" kelimesi fıkıh literatüründe geniş yer kaplamaktadır. Bu kelimenin fıkıhtaki kullanımı şahıs ve mal hususunda sorumlu olma şeklinde anlam daralmasına uğramıştır. Zira "كفالة" kelimesi, Kur'ân'da pay, nasip, sahip olmak, kefil ve şahid olmak gibi geniş manalarda kullanılmaktadır. Fakat bu kelime, fıkıh literatüründe kullanılırken aslî manasını korumuştur.

"كفالة" ve "كفيل" kelimelerinin Türkçede "bir kimsenin borcunu üstlenme ve bu konuda sorumluluk alma" manasında Kur'ân'daki kullanımıyla benzer bir kullanım olduğunu göstermektedir. Fakat "كفالة" kelimesi "bir kimsenin ahlakına kefil olmak", ifa-

desinde aslî manasını korumuş olsa da Kur'ân'da bu anlamda kullanılmaması sebebiyle anlam genişlemesine uğramıştır.

Netice itibari ile "كفالة" ve "غَرَامَة" kelimelerinin Kur'ân'daki kullanımları ile ilgili şu sonuçlara varılmıştır. "كفالة" kelimesinin kök mana çerçevesinde Kur'ân'da; korumak, sorumluluk üstlenmek, kefil olmak, pay, hisse, şahit, sahip olmak gibi manalar kazanmıştır. "كفالة" kelimesiyle anlam ilişkisi olan "غَرَامَة" kelimesinin ise semantik tahlil neticesinde ulaşılan sıkıntı, azap ve helak gibi kök mana çerçevesinde "borçlu olmak, sıkıntı musîbet, kayıp ziyan" gibi anlamlar kazandığı anlaşılmaktadır. Çalışmaya konu olan bu iki kelime Kur'ân'da yeni mana kazanırken, kök manasından da tamamen uzaklaşmadığı görülmektedir.

KAYNAKÇA / REFERENCES

- Abduh, Muhammed, Reşid Rıza Muhammed, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Hakîm (Tefsîru'l Menâr)*, 3. Baskı, çev. Niyazi Beki, İstanbul: Ekin Yayınları, 2011.
- Abdubâki, Muhammed Fuad, *Mu'cemu'l-Müfehres*, Kahire: Dâru'l Hadîs, 1407/ 1986.
- Abdurrahman Kasapoğlu, "Kur'ân'da Anne Çocuk İlişkisi, *AKEV Akademi Dergisi*, sy.30 (Kış 2007), 98.
- Akalın, Şükrü Hâluk vd. *Türkçe Sözlük*, 11. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.
- Apaydın, H. Yunus "Kefâlet", *DİA*, 25: 168, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 2002.
- El-Amulî, *Cemal, Celâl ve Cemâl Aynasında Kadın*, çev. Ejder Okumuş, İstanbul: İnsan yayınları, 2005.
- Ayverdi, İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlüğü*, İstanbul: Kubbealtı Yayınları, 2005.
- Bardakoğlu, Ali, "Garâmet", *DİA*, 12:356, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 1996.
- Bayraklı, Bayraktar, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'ân Tefsîr*, İstanbul: Bayraklı Yayınları, 2002.
- Bâzmûl, Muhammed b. Ömer b. Sâlim, *el-Kıraat'u ve Âşeruhe fi't Tefsîri ve'l Ahkâm*, Riyâd: Dâru'l Hicret, 1417/1996.
- Beğavî, Muhyî's-Sünneti Ebî Hüseyin b. Mesûd, (v.h. 516), *Tefsîru'l-Beğâvî Meâlimu't-Tenzîl*, thk. Muhammed Abdullah en'Nemr, Süleyman Muslih el- Harşî, Riyâd: Dâru'l Tayyibe, 7612/1411.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail, *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi*, çev. Muhammed Sofuoğlu, 13 Cilt, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1989.
- Çanga Mahmud, *Kur'ân-ı Kerim Lüğati*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2006
- Ebu Nasr İsmail b. Hammad, "kfl", *Sihâh*, 4: 1473, Beyrut- Lübnan, Dâru'l-İhyâu't-Turâsu'l Arabî, h. 1419/m. 1999.

- Ebu's-Suûd, İmâdi Muhammed b. Muhammed, *İrşâdu'l Aklil's-Selîm ilâ Mezâyâil Kitâbu'l-Kerîm*, Beyrut: Dâru'l İhyâ-i't- Turâsî'l-Arabî, trz.
- Ezdî, Ebî Bekr Muhammed b. el-Hasan b.Dureydî, *Cemheratu'l Luğâ*, Beyrut-Lübân: Dâru'l Kütübu'l İlmîyye, 2005.
- Ezherî, Ebî Mansûr b. Muhammed b. Ahmed, *Mu'cemu Tehzîbi Luğâ*, thk. Zeki Kâsım, 4 Cilt, Beyrut: Dâru'l Ma'rife, 2001.
- Ferâhîdî, Ebu Abdurrahman Halîl b. Ahmed, *Kitâbu'l-Ayn*, Beyrut- Lübân: Dâru'l Kütübü'l İlmîyye, 1434.
- Ferra, Ebu Zekeriyya Yahya b. Ziyâd, *Meâni'l Kur'ân*, Beyrut: Âlimu'l Kutubi, 1403/1983.
- Feyruzâbâdî, Mecdûddîn Muhammed b. Yakûb, "kfl", *Kâmûsu'l Muhît*, 4. Baskı, thk. Muhammed Naîm Arûsus, 1361, Beyrut: Mektebetu'r-Risâlete, 1994.
- Görmez, Mehmet, Özafşar Mehmet Emin, vd, *Hadislerle İslam*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014), 4: 425.
- Halebî, Ahmed b. Yusuf b. Abdurraim, *Umdetu'l Huffaz*, thk. Muhammed Yâsil Uyûnu's-Sûr, Beyrut-Lübân: Dâru'l Kutubu'l İlmîyye, 1417/1996.
- Harman, Ömer Faruk, "Meryem ", *DİA*, 29: 241, İstanbul: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2004.
- İbn Kesir, İsmail ibn Ömer, *Bidaye ve'n Nihaye*, çev. Mehmet Keskin, İstanbul: Çağrı Yay. 1994.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî, Sünen-i İbn Mâce Tercümesi ve şerhi, çev. Haydar Hatipoğlu, 6 Cilt, İstanbul: Kahraman Yayınları, 1983.
- İbn Manzûr, Cemâluddîn Muhammed İbn Mükerrerem, *Lisânu'l-Arab*, Müessesetu'l-E'lemî li'l-Matbûât: Beyrut, 2005.
- İbn-i Fâris, Ebi'l Hüseyin Ahmed b. Fâris b. Zekeriyya, *Mu'cem Mekâyisi'l Lûğâ*, thk, Abdullah Muhammed Hârûn, Dâru'l Cîl: Beyrut, 1991.
- İbn-i Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim, *Tefsîru Ğarîbi'l Kur'ân*, thk, Seyyid Ahmed Sağır, Beyrut: Dâru'l Kutubu'l İlmîyye, 1398/1978.
- İbnu'l Hâim, Ebu'l Abbas Şihabuddîn, Ahmet b. Muhammed b. İmâd, *Et-Tibyânu Tefsîri Ğarîbi'l Kur'ân*, thk. Dâhî Abdi'l Bâkî Muhammed, Beyrut: Dâru'l Arabî'l İslâm, trz.
- Kasapoğlu, Abdurrahman, "Kur'ân'a Göre Çocuklar Arasında Cinsiyet Ayrımcılığı" *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10/1, 2005, 90.
- Kasimî, Muhammed Cemaluddin b. Muhammed, *Mehasinu't -Te'vîl*, Beyrut- Lübân: Dâru'l Kutubu'l İlmîyye, trz.
- Köksal, M. Asım, *Peygamberler Tarihi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 1992.
- Kutup, Seyyid, *fi Zilâli'l- Kur'ân*, İstanbul: Hikmet Yayınları, 1991.

- Mevdûdî, Ebu'l A'lâ, *Tefhîmu'l Kur'ân*, İstanbul: İnsan Yayınları, trz.
- Mukatil b. Süleyman, *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman*, thk. Ahmed Ferîd, Beyrut,-Lübnan: Dâru'l Kutubu'l İlmiyye,1424/2003.
- Müslim, b. Haccac, *Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi*, çev. Mehmet Maksutoğlu, 8 Cilt, İstanbul: Sönmez Yayınları, 1983.
- Okuyan, Mehmet, "*Çok Anlamlılık Bağlamında Kur'ân Sözlüğü*", İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2015.
- Rağîb el-İsfâhânî, *Müfredât Kur'ân Kavramları Sözlüğü*, çev. Yusuf Türker, (İstanbul: Pınar Yayınları, 2012), 1289.
- Râzî, Fahreddîn, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer, *Tefsîru'l-Kebîr-Mefâtihu'l Gayb*, (yrs: 1401.
- Sami, Şemseddin, *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 2007.
- Seâlebî, İmam Abdurrahman b. Muhammed b. Mahlufi, *Bi'l- Cevâhiri'l-Hisâni fi-Tefsîri'l Kur'ân*, thk. Ali Muhammed Muavviz, 'Âdil Ahmed 'Abdu'l Mevcûd, Beyrut-Lübnan: Dâru'l İhyâu't- Tûrâsî'l- Arabî, trz.
- Sicistanî, Muhammed b. Uzayz Ebu Bekr, *Tefsîru Ğarîbi'l Kur'ân*, thk. Abdurrahman Umeyrate, Kâhira: AHBâru'l Yevmi, trz.
- Suyûtî Cemaleddin Ebu'l-Fazl Abdurrahman b. Kemâleddin Ebû Bekr b. Muhammed el-Huzayrî, *Durru'l Mensûr et-Tefsîru'l-Bi'l Me'sûr*, thk. Abdullah d. Abdi'l Muhsin et- Türkî, Kahira: 1424/2003.
- *Tefsîru'l Celâleyn*, İstanbul: Yasin Yayınevi, 2013.
- Taberî, Ebî Ca'fer Muhammed b. Cerir, *Tefsîru't-Taberî, Câmiu'l Beyân An Te'vili Âyi'l Kur'ân*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, Kahire: Dâru'l Meârif, 1422.
- *Târîhu'l Taberî*, thk. Muhammed Ebu'l Fadl İbrâhim, Kahira: Dâru'l Meârif, 1119.
- Topaloğlu, Bekir, "Rab", *DİA*, 34: 373, İstanbul: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.
- Yazır, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur'ân Dili*, 4. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları, 2013.
- Zebidî, Muhammed, Murtaza, *Tâcu'l-Arûs*, thk. Nîzâm Muhammed Sâlih Ya'kûbî, Beyrut: Dâru'l Fikir, trz.
- Zeccâc, Ebî İshâk İbrâhîm b. e's-Serrî, *Meâni'l-Kur'ân ve İ'râbüh*, thk. Abd'ul Celîl Abduhu Şelbî, Beyrut: Âlimu'l-Kutub, 8723.
- Zemahşerî, Ebu'l Kâsım Cârullah Mahmud b. Ahmed, *El-Keşşaf 'an Hakâik-i Ğavâidi't-Tenzîl ve Uyûni'l Ekâvî'l-fi Vucûhi't-Te'vîl*, Riyâd: Mektebetu'l Ubeykan, 1988.
- Zuhayli, Vehbe, *İslâm Fıkhı Ansiklopedisi*, İstanbul: Feza Yayınları,1994.